

Pomístní názvosloví na katastru obce Zahrádky u České Lípy

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Jana Cedrychová

Vedoucí práce:

Mgr. Václav Lábus, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Zadání bakalářské práce

Pomístní názvosloví na katastru obce Zahrádky u České Lípy

Jméno a příjmení: **Jana Cedrychová**
Osobní číslo: P17000550
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra českého jazyka a literatury
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Cíl:

Analýza současných pomístních jmen na katastru obce Zahrádky u České Lípy

Požadavky:

Excerpce pomístních jmen z databáze Geonames a kartografických podkladů. Sestavit přehled standardizovaných pomístních jmen a jejich variant, popsat jejich formální a sémantickomotivační charakteristiku, nastínit jejich vývoj a charakterizovat jejich změny v průběhu 20. století. Shrnout a zhodnotit místní specifika, zejména uplatnění lokálních reálií mezi pojmenovacími motivy a německých prvků v současném názvosloví.

Sběr pomístních jmen užívaných v běžné komunikaci. Postihnout lidovou toponymii a její specifika, vymežit a zhodnotit objekty (existující i zaniklé), které uživatelům slouží jako orientátory v obci a v krajině.

Srovnání standardizované a lidové toponymie. Formulace závěrů.

Metody:

Excerpce pomístních jmen z databází, informační literatury, turistických map a regionálních publikací. Dotazníkové šetření, řízené rozhovory. Systematická klasifikace pomístních jmen podle zvolených kritérií.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Adresy v České republice. Dostupné z www: <http://aplikace.mvcr.cz/adresy>.
Archivní mapy. Dostupné z www: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>
DANIEL, B., Zahrádky u České Lípy v dobách minulých : Borek, Karasy, Karba, Šváby, Zahrádky. 1. vyd. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2006.
DAVID, J., ed. Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016.
Geonames. Dostupné z www: <https://www.cuzk.cz/>
KRŠKO, J. Úvod do toponomastiky. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2014.
Mapy.cz. Dostupné z www: <https://mapy.cz/>
MATÚŠOVÁ, J. Německá vlastní jména v češtině. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z www: <https://www.czechency.org/>. (Zejm. heslo „Klasifikace pomístních jmen modelová“.)
Olivová-Nezbedová, L; Knappová, M.; Malenínská, J.; Matúšová, J. Pomístní jména v Čechách. Praha: Academia, 1995.
PLESKALOVÁ, J. Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Jinočany: H & H, 1992.
Šmilauer, V. Třídění pomístních jmen. Zpravodaj místopisné komise, 1972, roč. 13, s. 171-204.
ŠMILAUER, V. Úvod do toponomastiky. 1. vyd. Praha: SPN, 1963. 2. vyd. Praha: SPN, 1966.
ŠRÁMEK, R. Úvod do obecné onomastiky. Brno: MU, 1999.
Časopis Acta onomastica.
Regionální literatura o Zahrádkách, případně o České Lípě a okolí.
Zahrádecké listy (zpravodaj ObÚ Zahrádky u České Lípy).

Vedoucí práce:

Mgr. Václav Lábus, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

14. července 2021

Jana Cedrychová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat především vedoucímu své práce Mgr. Václavu Lábusovi, Ph.D., za jeho cenné rady, ochotu a vstřícný přístup. Dále děkuji všem, kteří mi věnovali čas a v rámci rozhovorů i mimo ně trpělivě odpovídali na mé dotazy ohledně pomístních jmen. Velký dík patří také respondentům dotazníku, bez jejichž pomoci bych se při psaní práce neobešla. Děkuji také své rodině a přátelům za jejich podporu během celého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá anoikonymií obce Zahrádky u České Lípy. Pomístní jména byla sebrána z databáze Geonames, turistických map, zahrnuta byla také jména užívaná v místním úzu. Teoretická část stručně popisuje historii a etymologii názvu obce, představuje také teoretická a materiálová východiska práce. Praktickou část tvoří heslář a shrnutí výsledků dotazníku. Hlavním cílem práce je analýza pomístních jmen.

Klíčová slova: pomístní jméno, modelová klasifikace pomístních jmen, Zahrádky u České Lípy

Abstract

The bachelor thesis focuses on the minor place-names in the area of Zahrádky u České Lípy. The source materials covered the Geonames database and the tourist maps; the names used by the local inhabitants were included as well. The theoretical part briefly describes the village history, as well as the etymology of the name of the village. Methods and material descriptions are presented, too. The practical part consists of a list of the minor-place names and a summary of the results of the questionnaire. The main aim of the thesis is the analysis of the minor place-names.

Key words: minor place-name, model of minor place-name classification, Zahrádky u České Lípy

Obsah

1. Úvod.....	14
2. Zahrádky u České Lípy.....	15
2.1 Název.....	15
2.2 Historie.....	17
2.2.1 20. století.....	18
2.2.1.1 Proměny v obyvatelstvu a názvosloví po druhé světové válce.....	19
3. Onomastika.....	21
3.1 Toponomastika.....	21
3.1.1 Pomístní jméno.....	22
3.1.1.1 Sběr pomístních jmen.....	25
4. Východiska.....	27
4.1 Klasifikace PJ.....	27
4.1.1 Modelová klasifikace pomístních jmen.....	27
4.1.1.1 Vztahový model.....	27
4.1.1.2 Strukturní model.....	28
4.1.1.3 Strukturní typ.....	29
4.2 Materiál využitý ke sběru dat.....	29
4.2.1 Dotazník.....	30
5. Heslová část.....	32
6. Heslář.....	34
6.1 Zahrádky.....	34
6.2 Karba.....	55
6.3 Karasy.....	62
6.4 Borek.....	65
6.5 Šváby.....	68
7. Shrnutí modelové klasifikace.....	72
7.1 VM A.....	72

7.2 VM B.....	74
7.3 VM C.....	76
7.4 VM D.....	77
7.5 Celkové shrnutí VM.....	78
7.5.1 Celkové shrnutí VM lidových PJ.....	79
8. Shrnutí formální utvářenosti PJ.....	81
9. Výsledky dotazníku.....	83
9.1 Celkové shrnutí.....	89
9.1.1 Formální utvářenost.....	91
9.1.2 Prostorové rozložení nejčastějších jmen.....	93
9.2 Přehled znalosti a užívání PJ z databáze Geonames.....	95
9.3 Přehled znalosti a užívání PJ z turistických map.....	98
9.4 Přehled znalosti a užívání PJ z kroniky, ZL a rozhovorů.....	98
10. Varianty.....	100
11. Německá jména.....	103
12. Závěr.....	105
13. Zdroje.....	106
13.1 Literatura.....	106
13.2 Online zdroje.....	107
13.3 Zdroje pro sběr PJ.....	109
13.1 Obrázky.....	109
13.2 Další zdroje.....	110

Seznam grafů

Graf 1: Shrnutí VM A.....	72
Graf 2: Shrnutí VM B.....	74
Graf 3: Shrnutí VM C.....	76
Graf 4: Shrnutí VM D.....	77
Graf 5: Celkové shrnutí VM.....	78
Graf 6: Shrnutí VM lidových PJ.....	80

Seznam obrázků

Obrázek 1: Prostorové rozložení nejčastějších jmen.....	93
Obrázek 2: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Zahrádky.....	94
Obrázek 3: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Karba.....	94

Seznam tabulek

Tabulka 1: Lidová PJ s minimálně 75% znalostí.....	79
Tabulka 2: Odpovědi respondentů.....	83
Tabulka 3: PJ s aktivní znalostí nad 50 %.....	89
Tabulka 4: PJ z databáze Geonames.....	95
Tabulka 5: PJ z Geonames známá více jak 50 % respondentů, PJ užívaná více jak 50 % respondentů.....	96
Tabulka 6: PJ z map známá více jak 50 % respondentů, PJ známá více jak 50 % respondentů.....	98
Tabulka 7: PJ z kroniky, ZL a rozhovorů známá více než 50 % respondentů, PJ užívaná více jak 50 % respondentů.....	99

Seznam zkratek

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

č. – číslo

č. p. – číslo popisné

např. – například

OJ – osobní jméno

PJ – pomístní jméno

pl. – pluřál

sg. – singulár

tj. – to je

tzv. – takzvaný

VJ – vlastní jméno

Zkratky zdrojových dokumentů

MMK – mapa Máchův kraj

MSP – mapa Svazku obcí Peklo

SK – Stabilní katastr

SKK – Spezial-Karte vom Kummergebirge

SPDB – Spezial-Karte vom Daubaer Bergland

ZL – Zahrádecké listy

1. Úvod

Lipová alej, Bobří potok, Peklo... To jsou některé příklady pomístních jmen objevujících se na katastru obce Zahrádky u České Lípy. Právě anoikonymií na Zahrádecku se tato bakalářská práce zabývá. Jména byla získána z databáze Geonames a turistických map, pojmenování žijící v úzu jsou v práci zahrnuta také.

Smyslem práce byla excerpce pomístních jmen a jejich následná analýza. Dotazníkové šetření mělo ujasnit, do jaké míry místní obyvatelé pomístní jména znají a která jména či jejich varianty používají v běžné komunikaci.

Úvodní část práce se zaměřuje na samotnou obec a její historii, nastíněn je také vývoj jmen jednotlivých místních částí. V následující kapitole se vymezují pojmy onomastika, toponomastika a pomístní jméno, představeny jsou i některé způsoby klasifikace pomístních jmen. Poté jsou již popsána východiska stěžejní pro praktickou část práce.

Praktickou část představuje heslář sebraných jmen. U jednotlivých hesel je uvedeno sedm bodů – stručná charakteristika objektu a jeho umístění, zdroj jména, poznámka týkající se znalosti a užívání jména, formální utvářenost, motivace pojmenování, vztahový model a v posledním bodě jsou vypsány varianty získané z map či dalších dokumentů, z rozhovorů a dotazníku. U některých PJ zahrnuje tento bod i varianty německé.

Následující kapitoly obsahují shrnutí modelové klasifikace PJ a formální utvářenosti. Detailně jsou také popsány výsledky dotazníku, samostatné kapitoly se věnují také variantám a původním německým jménům.

2. Zahrádky u České Lípy

Obec Zahrádky se nachází v Libereckém kraji asi šest kilometrů jižně od České Lípy. Rozkládá se na území o rozloze 10,06 km²¹ a zahrnuje dvě katastrální území – Zahrádky a Šváby. Tvoří ji celkem pět částí – Zahrádky, Borek a osada Karba, v roce 1950 se k obci přidaly Šváby, které byly až do té doby samostatné, a o osm let později také Karasy (ty byly samostatnou obcí od roku 1850).² K 1. 1. 2021 zde žilo 701 obyvatel. Vesnice dnes představuje poměrně oblíbený turistický cíl. Nachází se zde například pozůstatky Nového Zámku a zámecký park, národní přírodní památka Peklo, což je údolí Robečského potoka, kde každý rok hojně kvetou bledule jarní, Valdštejská alej tvořená třísetletými lipami či renezanční zámek Vřísek na Žižkově vrchu.³

2.1 Název

První doklady o českém jménu Zahrádky pocházejí již z doby vlády Karla IV. S největší pravděpodobností ovšem tyto Zahrádky stávaly jinde než dnešní obec a až na české jméno vsi nejspíše nemají nic společného. Lze tak usuzovat z původně německého názvu dnešní obce – *Neugarten* (*neu* v němčině znamená *nový*, což odkazuje na založení zcela nové vsi).

Německé jméno *Neugarten* se poprvé objevilo v urbáři novozámeckého panství z roku 1579 a nejspíše vychází z umístění nově vystavěné vsi, totiž *na ,zahradách‘* v okolí Nového Zámku. Na starých německých mapách bývala ves také uváděna pod

---

1 14. Výroční zpráva podle zákona o svobodném přístupu k informacím: Poskytnuté informace. *Obec Zahrádky u České Lípy* [online]. Zahrádky: Galileo Corporation, © 2021 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.zahradkycl.cz/urad/povinne-informace/>

2 Český statistický úřad. *III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad/lokalit v letech 1869 - 2011* [online]. 21.12.2015 [cit. 4. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015

3 O nás. *Obec Zahrádky u České Lípy* [online]. Zahrádky: Galileo Corporation, © 2021 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.zahradkycl.cz/>

názvem *Neuschloß* (podle panského sídla, které tvořilo centrum vsi). Český název obec získala až za 1. republiky.⁴

Doslovný překlad z němčiny, tedy *Nové Zahrádky* se neujal, a obec se na mapách od roku 1922 označovala pouze jako *Zahrádky* (případně *Zahrádky u České Lípy*).⁵

Borek se až do roku 1948 nazýval *Regersdorf* (jméno podle skály *Rögerstein*, která se nacházela v údolí po Mnichovském rybníku⁶), český název mu dali pováleční přistěhovalci. Podle Profouse⁷ vychází jméno *Borek* z anoikonyma *V borku* (tedy v borovém lesíku). Jde o deminutivum apelativa *bor*.

Jméno osady *Karba* vychází z německého *Karbe* nebo *Kerbe*, které se do češtiny překládá jako *vrub* či *zářez*. Název byl nejspíše motivován umístěním osady – nachází se v údolí Robečského potoka.⁸

Karasy, před válkou z velké části osídlené Němci, měly v němčině jméno *Karsch*, lidově se jim říkalo také *Korš*. Název označuje „*ves Karasů, t. j. Karasovy rodiny*“.⁹ Samotné příjmení *Karas* je odvozeno od apelativa *karas* (druh ryby). Podobný je i případ *Švábů* (před válkou osady s pouze německým obyvatelstvem)¹⁰, které se v němčině jmenovaly *Schwaben* – Profous¹¹ uvádí, že jméno *Šváby* je odvozeno od sousloví *osada*

---

4 PANÁČEK, Jaroslav. Omyly v místním názvosloví na Českolipsku. *Onomastický zpravodaj ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1991–1992, 32-33, 134-150. s 143

5 DANIEL, Bohumil. *Zahrádky u České Lípy v dobách minulých: Borek, Karasy, Karba, Šváby, Zahrádky*. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2006. ISBN 80-239-7579-X., s. 18

6 PANÁČEK, Jaroslav. Zaniklé osady na Novozámeckém panství. *Onomastický zpravodaj ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1986, 27, 108-120. s. 115

7 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl I A–H. Praha: Československá akademie věd, 1954. s. 133

8 DANIEL, B., pozn. 5, s. 145

9 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl II CH–L. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949. s. 204

10 *Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.* Praha: Orbis, 1934. s. 194

11 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl IV S–Ž. Praha: Československá akademie věd, 1957. s. 309

Švábu (*Šváby* je možné považovat za etnonymum, které vzniklo na základě toponyma *Schwaben*/Švábsko v dnešním Německu).

2.2 Historie

Není jisté, kdy přesně původní Zahrádky vznikly, poprvé ovšem byly zmíněny v roce 1376, kdy patřily Vítkovi Mnichovci ze Zahrádek. Z tohoto období se zachovalo pouze několik listin dokládajících jejich existenci a nad původní vsí se tedy i nadále vznáší mnoho otazníků. Například se dodnes neví, co se se Zahrádkami stalo během husitských válek nebo kde se vůbec nacházely. Existují různé teorie.

Podle jedné ves zanikla kvůli stavbě Nového Zámku v polovině 16. století a nové Zahrádky byly vystavěny nedaleko. Uvažuje se také o tom, že původně vesnice stála na místě, kde později vznikl statek Nový dvůr (tomu nasvědčují nálezy keramiky). Některé mapy tomuto místu přisuzují název *Baugarten* (= štěpnice, zahrada, školka), není ovšem jasné, zda šlo o pojmenování osídlení či nějakého neobyvatelného objektu.¹² Komplikaci s určením polohy původních Zahrádek způsobila také německá věta, kterou je možné přeložit jako „*Zahrádky nebo Mnichov leží v blízkosti stavěných Nových Zahrádek*“¹³ nebo „*Zahrádky neboli Mnichov...*“¹⁴ Objevila se tedy i myšlenka, že staré Zahrádky a ves Mnichov, která byla již v patnáctém století opuštěná a dnes žije pouze v místním názvosloví, jsou jednou a tou samou vesnicí.

Ve druhé polovině 15. století odkoupil území kolem Zahrádek Kryštof z Vartenberka a právě s příchodem tohoto šlechtického roku začíná vznikat novozámecké panství.¹⁵ V letech 1547–1556 nechali Vartenberkové vystavět Nový Zámek (jako první majitel je uváděn Jan z Vartenberka).¹⁶ Další budovy vznikaly nejen v okolí zámku, ale také kolem pivovaru (po zámku druhé nejstarší stavbě), statku a u hráze rybníka.¹⁷

---

12 DANIEL, B., pozn. 5, s. 13–14

13 DANIEL, B., pozn. 5, s. 14

14 DANIEL, B., pozn. 5, s. 14

15 DANIEL, B., pozn. 5, s. 19

16 DANIEL, B., pozn. 5, s. 37

17 DANIEL, B., pozn. 5, s. 56

Novozámecké panství ovšem bylo, stejně jako další majetek, Vartenberkům po bitvě na Bílé hoře v roce 1622 zabaveno. Jan Jíří z Vartenberka totiž podporoval Fridricha Falckého a neváhal do armády „Zimního krále“ poslat i své vojáky.¹⁸ O rok později toto území (stejně jakou Českou Lípu) odkoupil Albrecht z Valdštejna, významný český vojevůdce a důležitá postava vystupující ve třicetileté válce. Nový majitel se snažil panství chránit před dopady války a zušlechtovat je.¹⁹ Po jeho zavraždění v Chebu Zahrádky a okolí připadly do rukou druhé manželce Albrechta z Valdštejna a následně jejich dceři Marii Alžbětě. Marie Alžběta se provdala za Rudolfa Kounice a díky tomuto sňatku přešlo novozámecké panství pod správu rodu Kouniců.²⁰ Poté, co Kounicové vymřeli po meči (1897), zaujali jejich místo Lichtenštejnové.

2.2.1 20. století

Od konce třicetileté války se ves značně rozrostla (k roku 1654 zde bylo 18 usedlostí²¹, v roce 1900 v Zahrádkách stálo 177 domů²²). Na počátku 20. století zde žilo 985 obyvatel a tento počet se během následujících 20 let příliš nezměnil. Převážná část obyvatel byla německá (Němci v této oblasti žili již od doby kolonizace ve 13. století), v roce 1921 z celkového počtu 902 obyvatel bylo 186 Čechů (což je 20,6 %; zbytek představovali Němci).²³ To se samozřejmě odráží i v místním názvosloví – pomístní a místní jména v mapách jsou německá. Postupně se ovšem rozrůstala i česká menšina a např. k roku 1930 v obci žilo 1029 obyvatel, z toho 306 Čechů (29,7 %) a 702 Němců (zbytek představovaly další, blíže neuvedené národnosti).²⁴

---

18 DANIEL, B., pozn. 5, s. 22

19 DANIEL, B., pozn. 5, s. 39

20 DANIEL, B., pozn. 5, s. 31

21 DANIEL, B., pozn. 5, s. 30

22 RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8. s. 428–429

23 DANIEL, B., pozn. 5, s. 56

24 *Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.* Praha: Orbis, 1934. s. 194

Relativně klidný život skončil v Zahrádkách v roce 1938 po podepsání Mnichovské dohody. Byla zrušena česká menšinová škola, čeští obyvatelé (až na výjimky tvořící smíšené rodiny a jedince, kteří zůstávali z ekonomických důvodů) museli opustit svůj domov. Zpět se mohli vrátit až po konci války v roce 1945.

Po válce byla situace pořád poměrně nestabilní – k přepadům a přestřelkám docházelo až do července 1945, kdy byli do Zahrádek posláni vojáci z České Lípy, aby zjednali pořádek. Postupně se do obce vrátili čeští starousedlíci, kteří byli nuceni před válkou odejít. Německé obyvatelstvo bylo odsunuto, poslední Němci odešli v srpnu 1946. Místo nich přišli noví obyvatelé z Čech, mezi přicházejícími ovšem byli i Slováci nebo Poláci.²⁵

Místní obyvatelé, ať už nově příchozí nebo starousedlíci, se snažili dát obec co nejrychleji do pořádku. Během léta 1945 byla opravena škola i poničené domy. Život se vracel postupně do normálu. Do centra zájmu se dostávala také kultura – pořádaly se mnohé oslavy, ještě v roce 1945 byl založen divadelní spolek, od konce 40. let měly Zahrádky i vlastní kino (nacházelo se v budově bývalé kovárny).²⁶

V roce 1967 se do Zahrádek na zámek přesunulo středisko pro jazykovou přípravu zahraničních studentů. Od roku 1974 zámek patří Univerzitě Karlově, nadále je využíván jako vzdělávací centrum Ústavu jazykové a odborné přípravy. Univerzita se také zasloužila o rekonstrukci zámku, která probíhala v několika vlnách. Roku 2003 ovšem při dokončování zednických prací došlo k požáru a zámek přestal být využíván.²⁷

2.2.1.1 Proměny v obyvatelstvu a názvosloví po druhé světové válce

Těsně po válce v květnu 1945 žilo v obci 1038 obyvatel, 30 z nich byli Češi, zbytek Němci.²⁸ Již bylo zmíněno, že němečtí obyvatelé byli donuceni ze Zahrádek odejít. I když na jejich místo přišli lidé noví, počet obyvatel výrazně klesl (v roce 1950 zde žilo 686 osob). Změnilo se také národnostní složení. Například ze sčítání obyvatelstva

25 DANIEL, B., pozn. 5, s. 68

26 DANIEL, B., pozn. 5, s. 72

27 HÁJEK, Václav. Požár zámku ZAHRÁDKY: Tisková zpráva. *Univerzita Karlova* [online].

Univerzita Karlova, © 2021, 3. 2. 2003 [cit. 9. 5. 2021]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-1044.html>

28 *Kronika obce Zahrádky u České Lípy 1945–2000*, nestr. Nепublikováno

z roku 1981 vyplývá, že z celkových 603 obyvatel je nejvíce obyvatel národnosti české (509 = 84 %) a slovenské (84 = 14 %). Tři občané uvedli národnost polskou, dva německou a jeden maďarskou, zbytek nebyl zjištěn.²⁹

S odchodem německy mluvícího obyvatelstva se mění i některá jména. České názvy *Zahrádky* (dříve *Neugarten*), *Karasy* (dříve *Karsch*) a *Šváby* (dříve *Schwaben*) se používaly již před druhou světovou válkou, v roce 1948 přistěhovalci ovšem přejmenovali i osadu *Regersdorf* na *Borek*. Německé jméno *Karba* mělo být nahrazeno úředně schválenými *Krby* (navrhováno bylo také *Podskali*). *Krby* se sice objevují v některých (např. vojenských) mapách z padesátých let, mezi obyvateli se název ale neujal a osadě jméno *Karba* nakonec zůstalo.³⁰ V poválečných mapách byla i další německá jména nahrazena českými ekvivalenty, např.:

- *Herrenbusch* → *Panský háj*,
- *Hölzelberg* → *Holice*,
- *Lattenhübel* → *Lada*
- *Latten Teich* → *Jílek* (později také *Zálužecký rybník*).

Problematikou německých názvů se bude podrobněji zabývat jedna z dalších kapitol této práce.

---

29 *Kronika obce Zahrádky u České Lípy 1945–2000*, pozn. 28

30 DANIEL, B., pozn. 5, s. 145

3. Onomastika

Šrámek onomastiku definuje jako nauku o „vznikání a fungování propriálních pojmenovávacích soustav, o jejich realizacích v konkrétních podmínkách společenských, časových a místních, konkrétních prvcích těchto soustav (tj. nejen o konkrétních propriích, ale i např. o pojmenovávacích principech, motivech, objektech, areálech atd.).“³¹ Jakožto subdisciplína lingvistiky je poměrně samostatná, přesahuje do dalších vědních oborů a spolupracuje s nimi.³²

Na základě druhu onymických objektů, tedy objektů, kterým je nutné dát vlastní jméno, se rozlišují v rámci onomastiky tři plány:

1. **geonomický**, do nějž spadají **toponyma**, tedy jména objektů na zemském povrchu, a jména nebeských těles a útvarů na nich – **kosmonyma**;
2. **bionymický**, který představují vlastní jména bytostí – **antroponyma**, **pseudoantroponyma** a **zoonyma**;
3. **chrématonymický**, vlastní jména pro vše spojené s lidským působením.
Těmto plánům odpovídá rozdělení vlastních jmen na **geonyma**, **bionyma** a **chrématonyma**.³³

3.1 Toponomastika

Předmětem zájmu toponomastiky, jedné ze subdisciplín onomastiky, jsou vlastní jména zeměpisná (**toponyma**). Toponyma nejčastěji představují „*vlastní jména pozemských objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech*“³⁴,

31 ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X. s. 51

32 PLESKALOVÁ, Jana. Onomastika. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ONOMASTIKA>

33 ŠRÁMEK, R., pozn. 30, s. 16

34 PLESKALOVÁ, Jana. Toponymum. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>

přičemž nejen že konkrétní objekty pojmenovávají (**funkce nominační**), jejich funkcí je také vymežit je vůči ostatním objektům (**funkce identifikační, diferenciativní**).

Podle druhu onymického objektu bývají toponyma rozdělována do tří skupin: **choronyma**, čili vlastní jména *větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění*³⁵, **oikonyma** (vlastní jména místní nebo také VJ sídlištní) pojmenovávající objekty sloužící k obývání, a to včetně těch již neexistujících nebo opuštěných, a **anoikonyma** (pomístní či nesídlištní vlastní jména), což je označení pro vlastní jména neobydlených míst.³⁶

Pro tuto práci je ovšem stěžejní právě poslední skupina toponym, tedy jména pomístní.

3.1.1 Pomístní jméno

Pomístní jméno neboli anoikononymum představuje termín pro „*vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi a toho člověkem vytvořeného objektu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován*“³⁷ Anoikonyma v daných lokalitách vymýšlejí místní obyvatelé, kteří jsou zároveň jejich uživateli, zejména z toho důvodu, aby rozlišili jeden objekt v krajině od druhého a dokázali se tak lépe orientovat.³⁸

Pomístní jména ovšem mohou časem zmizet. Důvodem pro to může být například změna obyvatelstva, které dané jméno používalo, nebo vázanost pomístního jména na objekt, který pojmenovává – když zanikne objekt, pomístní jméno se může ztratit také. Někdy ovšem přetrvá a v takovém případě se stává cenným materiálem pro různé vědní obory.³⁹

---

35 PLESKALOVÁ, J., pozn. 34

36 PLESKALOVÁ, J., pozn. 34

37 OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L., KNAPPOVÁ, M., MALENÍNSKÁ, J., MATÚŠOVÁ J. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. s. 15

38 OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L., pozn. 37, s. 21

39 OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L., pozn. 37, s. 20-21

V knize *Pomístní jména v Čechách* jsou anoikonyma roztríděna podle druhu objektu, který pojmenovávají, na:

- **hydronyma**, tedy vlastní jména vodních toků a ploch;
- **oronyma**, která pojmenovávají vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna – pohoří, vrchoviny, hornatiny, pahorkatiny, jednotlivé hory, kopce, skály, úbočí, údolí, doliny, roviny, nížiny atd.;
- **pozemková jména**, jež představují vlastní jména pozemků obdělávaných (pole, louky, pastviny, zahrady, vinice apod.), lesních (les, háj, obora...) i neobdělávaných;
- **hodonyma**, čili vlastní jména dopravních cest, stezek, pěšin, brodů, mostů, lávek, železnic, lanovek...;
- **vlastní jména jiných neživých přírodních objektů a jevů a člověkem vytvořených objektů, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány**, tedy jména balvanů, kapliček, křížků, božích muk, hřbitovů, pomníků, mohyl, lomů, rozhleden, ukazatelů cest aj.⁴⁰

Pleskalová ve své publikaci *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* mezi anoikonyma řadí také „*jména samot, osad a místních částí, které sice patří k obydleným objektům, ale mnohé z nich převzaly pro své označení původní PJ*“.⁴¹

Příklady PJ na katastru obce Zahrádky:

1. Hydronyma – *Robečský potok*
2. Oronyma – *Dračí skály*
3. Pozemková jména – *U kostelíka*
4. Hodonyma – *Oborní cesta*
5. Ostatní – *Máchova vyhlídka*

Další klasifikaci PJ představil Vladimír Šmilauer. Jeho způsob třídění je založen na motivaci PJ a rozlišují se tyto kategorie (u některých jsou uvedené i příklady zahrádeckých PJ):

---

40 OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L., pozn. 37, s. 15

41 PLESKALOVÁ, J. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H&H, 1992. s. 7

1. Obecné vztahy a vlastnosti

- místo
- poloha
- vzdálenost
- velikost, rychlost apod.
- tvar
- barva a podobné vlastnosti
- hodnocení (povaha)
- stáří – *Stará silnice*

2. Země

- terénní formy
  - vyvýšeniny – *Švédský vrch*
  - svahy
  - vyhloubené tvary – *V jámě*
- půda – *Lada*
- složení půdy – *Jilovka*
- kulturní půda
- vody – *U potoka*
- atmosférické jevy – *Na Větrné hůrce*

3. Rostlinstvo

- části rostlin
- porosty – *Pod lesem*
- rostliny – *Lipová alej*
- pěstění rostlin

4. Zvířectvo

- volně žijící – *Ptačina*
- domácí

5. Člověk

- poměry majetkové a právní – *Panský háj*
- lidská práce – *U kovárny*
- lidská díla
  - sídliště existující
  - sídliště zaniklá
  - stavby
    - církevní – *U kostelíka*
    - světské obytné a hospodářské – *Za špejcharem*
    - cesty – *Nad silnicí*
- duchovní život, historie – *Mariánská rokle*

6. Ostatní jména

- předslovanská jména
- německá jména
- jiná cizí jména
- jména nejasná⁴²

3.1.1.1 Sběr pomístních jmen

PJ mohou být čerpána ze soupisů PJ, katastrálních map a historických dokumentů (listiny, kroniky, urbáře...). U jmen získaných tímto způsobem ovšem nelze stoprocentně postihnout, zda se jedná (či jednalo) o lidmi nejužívanější variantu, a zároveň, protože je jméno v dokumentu zafixované, u něj nelze sledovat vývoj a dochází tak k velkým odchylkám mezi skutečnou a standardizovanou toponymií.⁴³ Důležitou součástí výzkumu jsou tedy také rozhovory s místními obyvateli a dotazníkové šetření.⁴⁴

---

42 ŠMILAUER, V. Třídění pomístních jmen. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1972, **13**(1-2), s. 175–188

43 DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst paměť, identita, kulturní dědictví*. Ostrava: Host, 2014. s. 19

44 DAVID J., MÁCHA P., pozn. 43, s. 101

Mnohá PJ jsou evidována v soupisech, které vznikly během soupisové akce, již provedl Ústav pro jazyk český v 60.–80. letech minulého století. Na základě tohoto výzkumu měl být vydán *Slovník pomístních jmen v Čechách*. Bylo vydáno celkem pět svazků, nová hesla se přidávají již do elektronické podoby *Slovníku*.⁴⁵

Jména, která byla úředně schválena, hrají důležitou roli při tvorbě státních kartografických dokumentů, např. katastrálních map apod. Taková PJ se označují jako **standardizovaná** a je možné je najít (kromě výše zmíněných dokumentů) i v databázi Geonames.⁴⁶ Naopak jména, která do těchto oficiálních dokumentů zanesená nejsou a vyskytují se převážně v mluvené podobě (případně v dokumentech jiných, např. turistických mapách), se nazývají **nestandardizovaná**.

---

45 *Slovník pomístních jmen v Čechách. Ústav pro jazyk český AV ČR* [online]. Praha: Středisko společných činností AV ČR [cit. 30. 6. 2021]. Dostupné z: https://ujc.avcr.cz/elektronicke-slovniky-a-zdroje/Slovník_pomistnych_jmen_v_Cechach.html

46 DAVID J., MÁCHA P., pozn. 43, s. 17

4. Východiska

4.1 Klasifikace PJ

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, existují různé možnosti pro klasifikaci PJ. Pro tuto práci je stěžejní tzv. modelová klasifikace pomístních jmen, a to z toho důvodu, že je přehledná a zohledňuje jak formální, tak motivační stránku PJ.

4.1.1 Modelová klasifikace pomístních jmen

Modelovou teorii vytvořil na základě principů pojmenování a Dokulilovy teorie tvoření slov Rudolf Šrámek.⁴⁷ Teorie se původně týkala oikonym, Jana Pleskalová ji ve své publikaci *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* ovšem rozvedla a aplikovala na anoikonyma.

Modelová klasifikace PJ „*postihuje ty systémové vlastnosti, jimiž se v rámci vlastních jmen vydělují PJ jako speciální třída. Její dílčí kritéria postupně odrážejí jednotlivé fáze pojmenovacího procesu až k jeho výsledkům.*“⁴⁸

4.1.1.1 Vztahový model

Vztahovým modelem je možné vyjádřit vztah mezi pojmenovatelem a pojmenovávaným objektem, tedy čím byl výběr konkrétního PJ podnícen. V prvním typu **VM A** je rozhodující poloha nebo směr pojmenovávaného objektu. **VM B** zastřešuje taková PJ, která byla motivována druhem objektu. Do **VM C** jsou řazena PJ, jež vyjadřují vlastnosti pojmenovávaného objektu.⁴⁹ Protože vlastnost je široký pojem, vymezují se v rámci VM C dvě skupiny: **C₁**, kam spadají PJ charakterizující vlastnosti,

---

47 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 14

48 PLESKALOVÁ, Jana. Modelová klasifikace pomístních jmen. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MODELOV%C3%81%20KLASIFIKACE%20POM%C3%8DSTN%C3%8DCH%20JMEN>

49 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 16

kteře obsahuje přímo daný objekt, a C₂, kam patří PJ, s nimiž je spojen nějaký děj.⁵⁰ VM D vystihuje posesivitu a jiné náležitosti k osobě (a to i právnické).⁵¹

Tyto kategorie se netýkají pouze jednoslovných PJ, ale také PJ dvouslovných a víceslovných. Každé PJ je tvořeno částí základní a částí blíže určující, vztah mezi nimi je možné vyjádřit složitějšími vztahovými modely, které vznikají sloučením výše uvedených základních čtyř VM. Každý z takto utvořených vícečlenných modelů se skládá ze dvou částí: základní, která zahrnuje základní člen VM (ten vyjadřuje hlavní vztah k pojmenovávanému objektu), a vedlejší, jež se skládá ze členu či členů VM postihujících vztahy vedlejší (ty pojmenovávaný objekt blíže určují). Díky vícečlenným VM je možné získat přehled o vztazích mezi všemi členy, které utvářejí dané PJ, stejně jako o společném vztahu k pojmenovávanému objektu. Ke každému vícečlennému VM náleží příslušné vícečlenných SM.⁵²

4.1.1.2 Strukturní model

Strukturní model popisuje, jakým způsobem bylo dané PJ vytvořeno. Představuje několik možných postupů (příklady jsou opět z katastru obce Zahrádky):

1. toponymizace – *Křižovatka*
2. tvoření PJ na základě metaforické nebo metonymické souvislosti pojmenovávaného objektu s jiným
3. derivace – *Hrubišovo*
4. kompozice - *Šestidomí*
5. tvoření dvouslovných a víceslovných PJ – *Na Mnichovském rybníku*
6. Tvoření předložkových PJ – *Proti dvoru*
7. přejímání toponym a apelativ z cizích jazyků a jejich adaptace v češtině⁵³ – *Žižkenberk* (z německého *Schisckenberg* nebo *Sischkenberg*)

---

50 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 77

51 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 103

52 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 18

53 PLESKALOVÁ, J., pozn. 41, s. 16

4.1.1.3 Strukturní typ

Strukturní typ může být definován jako „konkrétní vyjádření strukturního modelu“⁵⁴ pomocí určitého topoformantu.

4.2 Materiál využitý ke sběru dat

Primární zdroj PJ představovala databáze *Geonames*. Tento informační systém, který obsahuje geografická jména z území celé České republiky, vznikl na základě procesu standardizace geografických jmen, který řídil Český úřad zeměměřičský a katastrální (ČÚZK) od 70. let 20. století. Od roku 1997 se pracovalo na digitalizaci databáze, tento proces byl dokončen v roce 2005. Od roku 2006 se systém pravidelně aktualizuje. Databázi je možné najít na internetových stránkách ČÚZK.⁵⁵

Ke sběru dat byl využit i mapový server *Mapy.cz*, který provozuje firma Seznam.cz. Tento mapový portál byl zvolen zejména kvůli tomu, že mapa zahrnuje mnohé detaily, které v klasických turistických mapách chybí, a navíc se pravidelně aktualizuje.

Třetím velmi důležitým zdrojem byla turistická a cykloturistická mapa s názvem *Máchův kraj*, kterou v roce 2008 vydala Geodézie On Line s. r. o. S měřítkem 1 : 25 000 jde o nejpodrobnější mapu zobrazující oblast známou jako Máchův kraj. Mapa obsahuje mnohé místopisné názvy (včetně těch méně významných, které se na jiných mapách nevyskytují). Některé varianty jmen byly získány také z mapy v turistickém letáku Svazku obcí Peklo, která je v měřítku 1 : 53 555.

Jako zdroj v současnosti užívaných jmen, která ale nejsou v mapách, posloužila *Kronika obce Zahrádky u České Lípy* od roku 2001 po současnost. Mnohá jména byla nalezena i v obecním občasníku s názvem *Zahrádecké listy*, který vychází od roku 2003. Tyto názvy žijící v místním úzu pak doplnilo i 14 jmen získaných z rozhovorů s obyvateli a starostou obce. Osm názvů připsali respondenti do poslední otázky v dotazníku.

---

54 PLESKALOVÁ, J., pozn. 34

55 Geonames – úvod [online]. *Geoportál ČÚZK* [online]. [cit. 15. 6. 2021]. Dostupné z:

[https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(0sgatnwoq1nn2uz2ex14w0qb\)\)/default.aspx?mode=TextMeta&text=geonames_uvod&side=geonames&head_tab=sekce-02-gp&menu=26](https://geoportal.cuzk.cz/(S(0sgatnwoq1nn2uz2ex14w0qb))/default.aspx?mode=TextMeta&text=geonames_uvod&side=geonames&head_tab=sekce-02-gp&menu=26)

Kromě výše zmíněných zdrojů ovšem byly při psaní práce použity také historické mapy, ve kterých se objevují německé názvy. Konkrétně jde o *Originální mapy stabilního katastru* v měřítku 1 : 2 880 z roku 1843, které jsou dostupné na stránkách ČÚZK, a o dvě mapy, jejichž autorem byl Josef Matouschek (*Spezial-Karte vom Kummergebirge*, *Spezial-Karte vom Daubaer Bergland*).

4.2.1 Dotazník

Důležitou součástí výzkumu představuje dotazníkové šetření, jehož účelem bylo zjistit, která PJ respondenti znají a která z nich aktivně užívají. Doplnit mohli také varianty jmen či jména, která se v dotazníku neobjevila.

Dotazník byl vytvořen v aplikaci *Formuláře Google* na základě seznamu PJ, která byla získána z databáze Geonames, turistických map (online mapový server *Mapy.cz*, mapa *Máchův kraj*, mapa z turistického letáku Svazku obcí Peklo), důležitým zdrojem PJ byla i *Kronika obce Zahrádky u České Lípy* a obecní občasník *Zahrádecké listy*. Někteří jména uvedli také oslovení obyvatelé a starosta obce během rozhovorů. Německá jména součástí dotazníku nebyla.

Dotazník tvořily tři části. V první odpovídali respondenti na otázky ohledně jejich věku a vztahu k Zahrádkám (jak dlouho – a jestli – v obci žijí nebo žili). Další část, která byla rozdělena do pěti oddílů podle místních částí (Zahrádky, Karba, Karasy, Borek a Šváby) obsahovala celkem 92 otázek, které se zaměřovaly na samotná PJ. Vždy bylo uvedeno PJ a pod ním stručný popis pojmenovávaného objektu. Respondenti pak zaškrtnuli, že dané PJ *a) Znají a používají; b) Znají, ale nepoužívají; c) Neznají*. Pod každou otázkou měli respondenti možnost uvést případné varianty PJ. V poslední části dotazníku bylo možné napsat jména, která respondenti znali, ale v dotazníku se nevyskytovala.

Dotazník vyplnilo celkem 44 respondentů.⁵⁶ Oslovování byli spíše náhodně, byla zde ale snaha zahrnout všechny věkové kategorie. Nejvíce dotazovaných (40,9 %) uvedlo věk nad 60 let, druhou nejpočetnější skupinu (38,6 %) tvořili respondenti

---

56 V patnácti případech se jednalo o papírové kopie, které dostali starší občané Zahrádek, kteří neměli možnost vyplnit dotazník elektronicky; kopie měly stejnou strukturu jako elektronický dotazník.

ve věku 41–60 let. V 15, 9 % případů šlo o osoby ve věku 21–40 let, zbylým dvěma respondentům bylo méně než 20 let. Více jak polovina dotazovaných žije v Zahrádkách celý život (nebo alespoň převážnou část života), třetina respondentů se do obce přistěhovala a žije zde nyní. 11, 4 % dotazovaných naopak v Zahrádkách žilo, ale odstěhovalo se. Jeden respondent uvedl, že v Zahrádkách nežije, ale velmi dobře je zná.

Výsledky dotazníku jsou detailněji rozebrány v kapitole č. 9.

5. Heslová část

Následující část bakalářské práce představuje heslář. Tvoří ho celkem 100 PJ, která byla rozdělena podle toho, ve které nebo poblíž které místní části Zahrádek se nacházejí. V rámci jedné části jsou PJ řazena abecedně. U každého hesla jsou popsány tyto body:

1. Druh objektu a jeho lokalizace
2. Zdrojový materiál
3. Znalost a užívání PJ
4. Formální utvářenost PJ
5. Motivace pojmenování
6. Modelové klasifikace
7. Varianty

Jako základní varianta PJ byla zvolena ta, která se nacházela v databázi Geonames. Pokud se jméno v této databázi nevyskytovalo, byl použit název ze serveru Mapy.cz, případně z tištěných turistických map. U pěti jmen (*Bývalý mlýn Heinricha Schwarze*, *Bývalý pivovar v Zahrádkách*, *Naučná stezka Prima Zoom*, *Altán Josefská vyhlídka* a *Železniční most v Zahrádkách*) získaných ze serveru Mapy.cz se dalo předpokládat, že se v této formě nepoužívají, v hesláři je tedy uvedena jejich kratší varianta (v závorce pak oficiální název; u těchto jmen jsou v bodě č. 6 vypsány dva vztahové modely, ten v závorce vždy náleží oficiálnímu názvu). Jestliže jméno nebylo zachyceno v žádné z map, základní variantou se stal název z obecní kroniky, *Zahrádeckých listů*, případně rozhovorů. Heslář obsahuje i osm PJ získaných od respondentů z poslední otázky dotazníku.

Jedno jméno (*Za špejcharem*) se objevuje v hesláři dvakrát. Dva objekty – jeden v Zahrádkách a druhý v Karasech – byly totiž pojmenovány stejně.

U bodu č. 7 jsou nejprve uvedené varianty z map, kroniky a ZL (zdroje jsou označené v závorkách). Po nich následují varianty získané z dotazníků (seřazeny jsou od varianty, kterou vypsalo nejvíce respondentů). Pod bod č. 7 byla zařazena i německá

jména. Jestliže dané PJ nemá žádné varianty, bod byl vynechán. Stejně tak byl vynechán bod č. 3 v případě, že PJ zapsal do dotazníku některý z respondentů.

V historických mapách Zahrádek se objevují dvě jména v němčině – *Bartelberg* a *Paulberg*. Nemají české ekvivalenty a z rozhovorů s obyvateli a starostou vyplynulo, že dnes již známá nejsou. Z tohoto důvodu nebyla do hesláře zařazena a stručně jsou popsána až v kapitole zabývající se německými jmény.

6. Heslář

6.1 Zahrádky

Alej ke hřbitovu

1. Cesta lemovaná ovocnými stromy, má dvě části – místní komunikace, která vede od silnice č. I/15 ke kostelu, na křižovatce u křížku se od ní odpojuje pěší cesta směrem k bytovkám
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 97,7 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *alej*, které je blíže určeno substantivem *hřbitov* v dativu, jehož lokace je dána předložkou *ke*.
5. PJ bylo motivováno směrem – alej lemuje cestu vedoucí ke hřbitovu.
6. VM B+(A+B)
7. Ovocná alej (Kronika, ZL), Jabloňová alej, Jabloňovka, Alej ke kostelu

Barbořin most

1. Mostek přes Bobří potok, značí konec Valdštejské aleje
2. Geonames, Mapy.cz
3. PJ zná 95,5 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *most*, které je blíže určeno posesivním adjektivem *Barbořin* (od osobního jména Barbora utvořeno sufixem *-in* a změnou hlásky *r* na *ř*).
5. Most je pojmenován podle sv. Barbory, stávala na něm její socha (ta se dnes nachází v zámeckém parku).⁵⁷
6. VM D+B
7. Barbořin kamenný most (Mapy.cz), Mostek v aleji, Mostek v lipovce, Můstek svatých⁵⁸

---

⁵⁷ DANIEL, B., pozn. 5, s. 129

⁵⁸ Na mostku stávaly sochy – Sv. Barbora a Sv. Jan Nepomucký.

Bobří potok

1. Potok pramení nedaleko Příbrami, protéká Kravařemi a napájí holanské rybníky. V Lipové aleji přes něj vede Barbořin most; Mnichovskou průrvou potok ústí do Novozámeckého rybníka.
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 100 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *potok*, blíže ho určuje adjektivum *Bobří* (od apelativa *bobr* utvořeno sufixem *-í*, dochází ke změně hlásky *r* na *ř*), z německého Bieber Bach.
5. V minulosti se v této oblasti hojně vyskytovali bobři.
6. VM C₁+B
7. Bobřák, Potok u kostela; Bieber Bach (SPDB, SKK)

Bývalý mlýn (Bývalý mlýn Heinricha Schwarze)

1. Budova mlýna z konce 19. století u silnice č. III/2601; nachází se pod skalou, na které stojí zámecký vyhlídkový altán.
2. Mapy.cz
3. PJ zná 79,5 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *mlýn*, blíže jej určuje adjektivum *bývalý* (a OJ bývalého majitele *Heinrich Schwarz* v genitivu).
5. Budova starého panského mlýna z roku 1864, která byla v provozu do konce války.⁵⁹
6. VM C₁+B (VM C₁+B+D)
7. U starého mlýna, U bývalého mlýna (Kronika, ZL); Mlýn, U mlýna, Mlejn, U (starýho/bejvalýho) mlejna

Bývalý pivovar (Bývalý pivovar v Zahrádkách)

1. Pozůstatky zahrádeckého pivovaru – do dnešní doby přežila pouze opěrná zeď a komín
2. Mapy.cz

---

⁵⁹ DANIEL, B., pozn. 5, s. 58

3. PJ zná 95,5 %, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *pivovar*, které blíže určuje adjektivum *bývalý* (a proprium *Zahrádky* v lokálu, lokace přiblížena předložkou *v*).
5. Stála zde budova pivovaru.
6. VM C₁+B (VM C₁+B+(A+A))
7. U starého pivovaru (Kronika, ZL), Pivovar, U pivovaru, U sklepa, U bramborárny⁶⁰, U Niny⁶¹

Esíčko

1. Část silnice č. I/9 při výjezdu ze Zahrádek směrem na Českou Lípou
2. Rozhovory
3. PJ zná 93,2 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. PJ je deminutivem slova *esko* (utvořeno sufixem *-íčko*).
5. PJ vzniklo na základě metafory – silnice kvůli dvěma na sebe navazujícím zatáčkám připomíná písmeno S.
6. VM C₁
7. U Zourků⁶², V zatáčkách

Habrová alej

1. Cesta pro pěší vedoucí od budovy č. p. 4 do Parku za Čtyřkou, je součástí Naučné stezky Prima ZOOM
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 93,2 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *alej*, které blíže určuje adjektivum *habrová* (odvozeno od substantiva *habr* sufixem *-ová*).
5. Cesta je lemovaná habry.
6. VM C₁+B

---

60 Polorozpadlá budova naproti pivovaru sloužila jako bramborárna.

61 V bývalé bramborárně přespávala duševně nevyrovnaná žena jménem Nina.

62 U zatáček při výjezdu ze Zahrádek bydleli Zourkovi.

7. Habrovka, Alej u zámku, Alej za Čtyřkou, Bývalý kuželník, Kuželkárna⁶³

Hemrlův kopec

1. Kopec po levé straně silnice č. I/15 při výjezdu ze Zahrádek směrem na Litoměřice
2. Rozhovory
3. PJ zná 52,3 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *kopec*, které je blíže určeno posesivním adjektivem *Hemrlův* (utvořeno od osobního jména *Hemrle* sufixem *-ův*).
5. Kopec pojmenován podle (bývalého) majitele pozemku.
6. VM D+B
7. Hemrlák

Holanská silnice

1. Část silnice č. III/2601 vedoucí od pošty v Zahrádkách do Holan
2. Rozhovory
3. PJ zná 97,7 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *silnice*, které je blíže určeno adjektivem *Holanská* (utvořeno od propria *Holany* sufixem *-ská*).
5. Motivováno směrem – silnice vedoucí do Holan.
6. VM A+B
7. Silnice do Holan, Silnice na Holany

Holice

1. Pahorek nad Karasy po pravé straně silnice č. I/9 směrem na Českou Lípu (před odbočkou na Srní)
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 27,3 % respondentů, PJ nepoužívá žádný z respondentů.

---

63 Panstvo v těchto místech hrávalo kuželky.

4. PJ představuje substantivum, které bylo nejspíše utvořeno od adjektiva *holý* sufixem *-ice*, vliv ovšem mohl mít i německý tvar (jednalo by se tak o jméno názvu-kové).
5. Na vrchu bývala vysoká čedičová skála (holá), později zde byl zřízen lom (po jeho uzavření terén zarovnan); dnes jde o holý pahorek na poli.⁶⁴
6. VM C₁
7. Holina, Hölzberg (SPDB); Hölzelberg (SKK), Hölzlberg (SK)⁶⁵

Jílovka

1. Rybník za výjezdem ze Zahrádek směrem na Holany, po pravé straně Holanské silnice
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 84,1 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. PJ vychází z původně německého PJ Lettenteich (Panáček⁶⁶ překládá „*Letten*“ jako *jíl*), z „*Jílového rybníka*“ přidáním topoformantu *-ka* vzniklo současné jméno *Jílovka*.
5. V okolí Jílovky a vrchu Lada je jílovitá půda⁶⁷; není jasné, zda jméno rybníka převzalo motivaci od blízkého vrchu Lada (Lattenhübel), nebo zda byl rybník pojmenován dříve, jak naznačují některé německé mapy.
6. VM C₁
7. Jílek (MSP); Lettenteich (SK), Zálužecký rybník⁶⁸ Lattenteich (SPDB)

⁶⁴ DANIEL, B., pozn. 5, s. 114–115

⁶⁵ Německý název je možné nalézt přeložený také jako *Hölzlův* vrch. Je tedy možné, že PJ bylo odvozeno od osobního jména *Hölzl*, což bylo v severních Čechách poměrně časté příjmení. Konkrétní spojitost vrchu a osoby s příjmením *Hölzl* se ovšem nepodařilo dopátrat. Více: DANIEL, B., pozn. 5, s. 114

⁶⁶ PANÁČEK, Jaroslav. Rybníky a povodí Bobřího potoka na Českolipsku. *Acta Onomastica*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2000, 40, 164-177. s 169

⁶⁷ Geovědní mapy 1:50 000 [online]. [cit. 20. 3. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/geocr50/>

⁶⁸ Rybník byl pojmenován po zaniklé středověké vsi Záluží, která možná stávala poblíž. Více: PANÁČEK, J., pozn. 66, s. 169

K lávce

1. Cesta vedoucí od pivovaru k lávce přes Robečský potok (jde o cestu do zahrádecké části známé jako Za vodou)
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 90,9 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené apelvativem *lávka* v dativu (hláska *k* se mění na *c*), lokace dána předložkou *k*.
5. Jméno bylo motivováno směrem – cesta směřuje k lávce přes Robečský potok.
6. VM A+B
7. K potoku, K řadovkám, Údolí děsu

Křižovatka

1. Hlavní křižovatka silnic č. I/9 a I/15
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 100 % respondentů, užívá ho 90 % dotazovaných.
4. PJ vzniklo toponymizací apelativa *křižovatka*.
5. Jde o křižovatku hlavních silnic (na Prahu a na Litoměřice).
6. VM B

Křižovatka u křížku

1. Křižovatka místní komunikace, která vede od silnice č. I/15 ke kostelu a pěší cesty vedoucí k bytovkám, na kopci nad kostelem Sv. Barbory
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 88,6 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelvativum *křižovatka*, které blíže určuje substantivum *křížek* v genitivu (deminutivum od *kříž* přidáním sufixu *-ek*), lokace je dána předložkou *u*.
5. Jde o křižovatku, u níž stojí Boží muka.
6. VM B+(A+B)
7. U křížku, U Božích muk

Lada

1. Zalesněný pahrbek u rybníku Jílovka
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 29,6 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. PJ tvořeno apeltivem *lado* v nominativu plurálu; z německého Lattenhübel.
5. Lado označuje neobdělanou půdu nebo pláň (půda mohla být neúrodná kvůli jílu); možná ale jde také o příklad lidové etymologie, kdy nářeční výslovnost slova *Letten* mohla způsobit nejasnosti a (protože si ho nedokázali přeložit), spojili si Češi výraz s českým slovem *lada*.
6. VM C₂
7. Lettenhübel (SK), Lattenhübel (SPDB)

Lipová alej

1. Lipová alej vedoucí od školy v Zahradkách směrem k oboře Vřísek, končí u Barbořina mostu
2. Geonames, Kronika, ZL
3. PJ zná 100 % respondentů, užívá ho více než 90 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apeltivum *alej*, které blíže určuje adjektivum *lipová* (odvozeno od substantiva *lípa* sufixem *-ová*, samohláska *í* zkrácena na *i*).
5. Alej je tvořená lipami.
6. VM C₁+B
7. Valdštejská alej (Mapy.cz); Valdštejská lipová alej (MMK); Valdštejnova alej (MSP)⁶⁹, Alej, Lipovka

Na Jílovce

1. Pole u rybníka Jílovka (po pravé straně silnice směrem na Holany)
2. Geonames
3. PJ zná 61,4 % respondentů, užívá ho méně než 25 % z nich.

---

⁶⁹ Alej byla pojmenovaná po Albrechtu z Valdštejna, který se zasloužil se o její vysázení. Více: DANIEL, B., pozn. 5, s 128

4. Předložkové PJ tvořené propriem *Jílovka* v lokálu (hláska *k* se mění na *c*), lokace dána předložkou *na*.
5. Jde o pole u rybníku *Jílovka*.
6. VM A+A
7. Beim Letten Teich (SK)

Na rasovně

1. Louka mezi silničkou do Karby, hlavní silnicí č. I/15 a železniční tratí
2. Geonames, MMK
3. PJ zná 40,9 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené apelatívem *rasovna*, lokace dána předložkou *na*; z německého *Schinderlehne* (*Schinder*= ras⁷⁰; *Lehne* = svah⁷¹).
5. V těchto místech pravděpodobně stával dům pohodného – *rasovna*.
6. VM A+C₂
7. Flesarova louka⁷², Louka nad Karbou⁷³; *Schinderlehne* (SK)

Na Větrné hůrce

1. Seskupení domů vystavených na bývalém poli mezi bývalou sušičkou a školou
2. Rozhovory
3. PJ zná 63,6 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené metaforickým souslovím *Větrná hůrka* v lokálu, lokace dána předložkou *na*.
5. Domy jsou postavené na volném prostranství, kde nic nezamezuje větru.
6. VM A+C₁
7. U školy, Nové domečky⁷⁴, Domy za sušičkou

---

70 STERZINGER, Josef V. *Deutschböhmisches Wörterbuch*. 2. Praha: J. Otto, 1895, s. 814

71 STERZINGER, J., pozn. 70, s. 197

72 Louka byla pojmenovaná podle majitele.

73 Louka se nachází nad údolím Karba.

74 Domy byly vystavené v relativně nedávné době.

Nad silnicí

1. Pole sousedící s polem „Na Jílovce“ (vzdálenější od silnice na Holany)
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 40,9 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené substantivem *silnice* v instrumentálu sg., lokace dána předložkou *nad*.
5. Pole se nachází u silnice směrem na Holany.
6. VM A+B

Náměstíčko

1. Kruhovitý prostor v místě křížení místních komunikací nedaleko obecního úřadu
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 79,5 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. PJ je deminutivem apelativa *náměstí* utvořené sufixem *-čko*.
5. PJ bylo utvořeno na základě metafory – plácek připomíná malé náměstí.
6. VM C₁
7. U Chovanových⁷⁵

Naučná stezka (Naučná stezka Prima ZOOM)

1. Nově vytvořená naučná stezka vedoucí od obecního úřadu kolem zámku a přes Park za Čtyřkou
2. Mapy.cz
3. PJ zná 79,5 % respondentů, užívá ho více jak 50 % dotazovaných.
4. PJ je tvořeno apelativním souslovím *naučná stezka* (blíže ho určuje proprium *Prima ZOOM*).
5. Jde o naučnou stezku, jejíž zřízení sponzorovala TV Prima.⁷⁶
6. VM B (VM B+D)

---

75 V blízkém domě žili Chovanovi.

76 CHVOJKA, Ladislav. Otevření naučné stezky v parku. *Zahrádecké listy*. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2020, (4), s. 2

7. Stezka se zvířátky⁷⁷, Stezka u Habrové aleje, Stezka u Mohyly⁷⁸

Novozámecká průrva

1. Výpusť Novozámeckého rybníka vytesaná ve skále, mezi hostincem Na Staré poště a silnicí č. I/9; protéká jí Robečský potok
2. Mapy.cz
3. PJ zná 97,7 % respondentů, užívá ho více jak 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *průrva* blíže určené adjektivem *Novozámecká* (adjektivum utvořeno kompozicí adjektiva *nový* a apelativa *zámek* a přidáním sufixu *-ká*, hláska *k* v apelativu změněna na *c*).
5. Jméno odvozeno od *Novozámeckého rybníka*, ze kterého průrvou vytéká Robečský potok.
6. VM A+B
7. Průrva u hotelu, Strž

Nový Zámek

1. Renesanční zámek z 16. století, dříve byl centrem Novozámeckého panství. Na konci ledna 2003 vyhořel.
2. Geonames, MMK
3. PJ zná 90,9 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základ Pj představuje apelativum *zámek*, které je blíže určeno adjektivem *nový*.
5. Zámek byl původně pojmenován jako *Nový Vítkovec* (jeden *Vítkovec* tou dobou už na panství existoval). Později se ale začal označovat jako *Neuschloß*, tedy *Nový Zámek*.⁷⁹
6. VM C₁+B
7. Zámek Zahrádky (Mapy.cz); Zámek; Neuschloß (SPDB, SK, SKK)

Park za Čtyřkou

1. Lesopark, který se nachází za budovou č. p. 4

⁷⁷ Součástí stezky jsou dřevěné sochy zvířat.

⁷⁸ Stezka vede kolem skalního bytu, kterému místní přezdívají „Mohyla“.

⁷⁹ DANIEL, B., pozn. 5, s. 37

2. Kronika, ZL
3. PJ zná 90,9 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *park*, které je blíže určeno substantivizovanou číslovkou *čtyřka* v instrumentálu, lokace je dána předložkou *za*.
5. PJ bylo motivováno polohou – lesopark se nachází za budovou č. p. 4 = „Čtyřkou“ (metonymie). Tato budova byla v minulosti významná – šlo o sídlo správy panství, byla zde také pošta.⁸⁰
6. VM B+(A+C₁)
7. Lesopark, Za Čtyřkou

Pod lipami

1. Pole mezi lipovou alejí a holanskou silnicí
2. Rozhovory
3. PJ zná 65,9 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené apelativem *lipa* v instrumentálu plurálu, lokace je dána předložkou *pod*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – alejí, kterou tvoří lípy.
6. VM A+B
7. Za školou, Pole za hřištěm

Pod nádražím

1. Pole u železniční stanice Zahrádky u České Lípy, navazuje na něj pole Nad silnicí
2. Geonames, MMK
3. PJ zná 70,4 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené apelativem *nádraží* v instrumentálu sg., lokace dána předložkou *pod*.
5. PJ bylo motivováno polohou pole vůči nádraží.
6. VM A+B

---

⁸⁰ DANIEL, B., pozn. 5, s. 58, 61

Proti dvoru

1. Pole mezi cestou ke kostelu (ovocnou alejí) a silnicí č. I/15
2. Geonames
3. PJ zná 59,1 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené apelativem *dvůr* v dativu sg. (hláska *ů* se mění na *o*), lokace dána předložkou *proti*.
5. Pole se nachází naproti vjezdu do dvora bývalého státního statku.
6. VM A+B
7. Za váhou⁸¹

Před Čtyřkou

1. Asfaltový plácek sloužící jako parkoviště před budovou č. p. 4
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 90,9 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ tvořené substantivizovanou číslovkou *čtyřka* v instrumentálu, lokace dána předložkou *před*.
5. PJ bylo motivováno polohou – jde o prostranství před budovou č. p. 4 (viz Park za Čtyřkou)
6. VM A+C₁

Ptačina

1. Les u silnice č. I/15, naproti železniční stanici
2. Geonames
3. PJ zná 36,4 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. PJ představuje substantivum *ptačina* (utvořeno od substantiva *pták* sufixem *-ina*, hláska *k* se mění na *č*); částečný překlad z německého *Vogelherd*.
5. *Vogelherd* je německý výraz pro čihadlo;⁸² čihadlo = místo nebo zařízení na lapání ptáků
6. VM C₂

---

81 Dříve zde byla váha cukrové řepy, později se zde vážilo uhlí.

82 STERZINGER, J., pozn. 70, s. 1329

7. Vogelherd (SK)

Rybářská bašta

1. Samostatně stojící domek po levé straně Novozámecké průrvy pod hostincem Na Staré Poště
2. Mapy.cz
3. PJ zná 95,4 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *bašta* (= dům baštýře/porybného), které blíže určuje adjektivum *rybářská* (utvořené od substantiva *rybář* sufixem *-ská*).
5. V domku kdysi žil porybný.
6. VM D+B
7. Domeček u rybníka, Bašta na rybníku, U bašty, U baráčku

Řezníčák

1. Kopec od domu Řezníčkových do Karby (dříve se na něm sáňkovalo, dnes je zastavěn domky)
2. Dotazník
3. –
4. PJ odvozeno od OJ Řezníček přidáním topoformantu *-ák*.
5. Kopec dostal své jméno podle majitele blízkého domu.
6. VM D

Schody u Čajana

1. Dlážděné schody vedoucí od hostince U Dlabače k silniče směřující k pivovaru
2. Dotazník
3. –
4. Základem PJ je apelativum *schody*, které blíže určuje OJ *Čajan* v genitivu sg., lokace dána předložkou *u*.
5. Schody začínají u domu, který patří Čajanovi.
6. VM B+(A+D)

Slup

1. Místo, kde Robečský potok opouští strž pod stavidly, začínal zde náhon na mlýn
2. Dotazník
3. –
4. PJ vzniklo toponymizací apelativa *slup*.
5. Kdysi v těchto místech býval slup na zachycení ryb.⁸³
6. VM B

Stará silnice

1. Část silnice č. III/2601 od pošty v Zahrádkách, kolem úřadu a dále přes Sosnovou do České Lípy
2. Rozhovory
3. PJ zná 100 % respondentů, používá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *silnice*, které je blíže určeno adjektivem *stará*.
5. Jde o původní silnici do České Lípy (ta byla užívána před výstavbou státní silnice č. I/9).
6. VM C₁+B
7. Kolem mlýna, Po starý, Kolem zámku, Zadem, Vedlejška⁸⁴

Svatá Barbora

1. Kostel na půli cesty mezi Zahrádkami a Borkem; vede k němu ovocná alej
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 100 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. PJ tvoří OJ *Barbora*, které je blíže určeno adjektivem *svatá*.
5. Kostel je zasvěcen svaté Barboře (mučednice, patronka horníků a dělostřelců, ochránkyně proti neštovicím, patronkou brusičů granátů atd.; jméno odvozeno od „*barbarus*“ = cizinec).⁸⁵
6. VM D

---

83 DANIEL, B., pozn. 5, s. 115

84 Univerbizace slovního spojení „vedlejší silnice“.

85 DANIEL, B., pozn. 5, s. 90

7. Kostel, U kostela, Barbora; St. Barbara (SKDB, SKK, SK)

Šestidomí

1. Označení seskupení domů pod Švédským vrchem (resp. pod vodárnou)
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 88,7 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. PJ vzniklo překladem německého kompozita *Sechsstätten* (*Sechs* = šest + *Stätten* = místa).
5. V této oblasti původně stávalo šest domů.
6. VM C₁B
7. U vodárny, Na kopci, Sechsstätten (SKK, SK)

Švédský vrch

1. Kopec s vysílačem nad vesnicí (mezi Hrubišovým polem a silnicí č. III/2601)
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP, Kronika, ZL
3. PJ zná 75 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *vrch*, které blíže určuje adjektivum *švédský* (od *propria Švéd* utvořeno sufixem *-ský*), z německého *Schwedenberg*.
5. Jméno spojeno s tažením švédských vojsk tímto územím v době třicetileté války.⁸⁶
6. VM C₂+B
7. Nad vodárnou (Kronika, ZL), Schwedenberg (SK)

U autobazaru

1. Prostor a křižovatka silnice č. I/15 (směrem na Litoměřice) a silnice č. III/2601 (směrem na Holany) u autobazaru
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 97,7 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *autobazar* v genitivu sg., lokace dána předložkou *u*.

---

⁸⁶ DANIEL, B., pozn. 5, s. 30

5. PJ je motivováno blízkým objektem – autobazarem.
6. VM A+B
7. U bazaru, Na rybníčku⁸⁷

U bytovek

1. Část Zahrádek, kde jsou vystavěné bytovky.
2. Dotazník
3. –
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *bytovka* v genitivu pl., lokace dána předložkou *u*.
5. PJ je motivováno objektem – bytovkami.
6. VM A+B

U Dlabače

1. Prostor před hostincem U Dlabače
2. Dotazník
3. –
4. Předložkové PJ je tvořené OJ *Dlabač* v genitivu sg., lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo odvozeno od jména hostince, který byl pojmenován podle majitele.
6. VM A+D

U kostelíka

1. Pole mezi kostelem Sv. Barbory a silnicí č. I/9 (směr Jestřebí)
2. Geonames
3. PJ zná 70,5 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *kostelík* v genitivu sg. (deminutivum od *kostel* přidáním sufixu *-ík*), lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno polohou pole – nachází se u kostela.

---

⁸⁷ Na místě dnešního autobazaru býval Cihelenský rybník (německy *Ziegelteich*). V jeho blízkosti stávala cihelna; rybník vznikl z jámy, která byla po vytěžení hlíny naplněna vodou. Rybník zanikl v 90. letech, kdy ho statek nechal zasypat a využívat jako skládku cukrové řepy. Více: DANIEL, B., pozn. 5, s. 60

6. VM A+B
7. Bei St. Barbara (SK)

U kovárny

1. Pole mezi silnicí č. I/9 (směr Jestřebí) a Novozámeckým rybníkem (na stejné straně silnice jako hostinec Na Staré Poště a zároveň naproti motorestu Na Kovárně)
2. Geonames
3. PJ zná 84 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelatívem *kovárna* v genitivu, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – dům č. p 117 (vystavěný pravděpodobně v první polovině 19. století) naproti poli sloužil jako kovárna⁸⁸, dnes funguje jako motorest (motorest Na Kovárně).
6. VM A+B
7. U Staré pošty (Mapy.cz, MMK, Kronika, ZL), U Hotelu Pošta

U ptačího vejce

1. Prostranství kolem kamenného symbolu národní přírodní rezervace Novozámecký rybník, mezi bytovkami a motorestem Na Kovárně
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 77,3 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelatívním souslovím *ptačí vejce* v genitivu, které blíže určuje adjektivum *ptačí*; lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno objektem – sochou ptačího vejce (Novozámecký rybník, který je stanovištěm pro mnoho druhů ptáků).
6. VM A+B
7. U vejce, U Šabatova vejce⁸⁹, U bytovek, U Kovárny

---

88 DANIEL, B., pozn. 5, s. 106

89 Nazýváno p dlouholetém předsedovi Místního národního výboru (socha byla postavena za jeho působení).

U Staré Pošty

1. Zatravněné prostranství se stromy mezi hostincem Na Staré Poště a Novozámeckým rybníkem
2. Geonames (na Mapy.cz a v MMK také, ale nejde o stejné místo)
3. PJ zná 100 % respondentů, užívá ho 75 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelatívem *pošta* v genitivu, které je blíže určeno adjektivem *stará*, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo odvozeno od budovy hostince Na Staré Poště, ta dříve sloužila jako pošta (doložena je roku 1678, přestala se využívat v roce 1894. Pošta byla poté přesunuta z Hirnsenu – tehdejší místní části – přímo do Zahrádek do budovy č. p. 4).⁹⁰
6. VM A+C₁+B
7. U (Starý) Pošty, U Hotelu Pošta, U baráčku⁹¹

U státní silnice

1. Pole u silnice č. I/9 (směr Česká Lípa), pod Holící
2. Geonames
3. PJ zná 61,4 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelatívem *silnice* v genitivu sg., které je blíže určeno adjektivem *státní*; lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno polohou pole – leží u silnice 1. třídy (jejím vlastníkem je tedy stát).
6. VM A+D+B

U sušičky

1. Prostranství před budovou bývalé sušičky, křižovatka silnice č. I/15 a místní komunikace vedoucí ke kostelu Sv. Barbory
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 90,9 % respondentů, užívá ho více než 75 % dotazovaných.

---

90 DANIEL, B., pozn. 5, s. 105

91 Podle blízké rybářské bašty, kterou místní nazývají také jako „baráček“.

4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *sušička* v genitivu, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – budovou bývalé sušičky.
6. VM A+B
7. U paletárny⁹², U váhy⁹³

U školy

1. Prostranství před budovou základní a mateřské školy, kde začíná lipová alej; zahrnuje i seskupení domů vystavěných na bývalém poli mezi sušičkou a školou
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 100 % respondentů, používají ho všichni respondenti.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *škola* v genitivu, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – základní a mateřskou školou.
6. VM A+B

U zámku

1. Parčík před vstupem do komplexu zámku
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 100 % respondentů, používá ho více než 75 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *zámek* v genitivu, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – Novým Zámkem.
6. VM A+B
7. Před zámkem

V jámě

1. Louka (dříve zde bylo pole) při výjezdu ze Zahrádek směrem na Holany, po pravé straně Holanské silnice (sousedí s polem Na Jílovce)

---

92 Sušička dnes slouží jako výkup palet.

93 Naproti budově sušičky bylo místo, kde se vážila cukrová řepa a později také uhlí.

2. Geonames
3. PJ zná 40,9 % respondentů, užívá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *jáma* v lokálu sg., lokace dána předložkou *v*.
5. PJ bylo motivováno tvarem terénu – je zde prohlubeň.
6. VM A+C₁
7. Za starým úřadem⁹⁴, U Drábků, U Cabů⁹⁵

Ve dvoře

1. Areál bývalého státního statku, po pravé straně silnice č. I/15 (naproti bývalé sušičce)
2. Rozhovory
3. PJ zná 72,7 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *dvůr* v lokálu, lokace dána předložkou *ve*.
5. Jedná se o dvůr mezi budovami bývalého státního statku.
6. VM A+B

VIP silnice

1. Silnička vedoucí kolem domu současného starosty
2. Dotazník
3. –
4. PJ je tvořeno původně anglickou zkratkou VIP (*very important person*, tedy „velmi důležitá osoba“), která blíže určuje apelativem *silnice*.
5. Jméno bylo vytvořeno na základě faktu, že silnice vede kolem domu starosty (tedy „velmi důležité osoby“).
6. VM C₁+B

Za nádražím

1. Políčko mezi silnicí č. I/15 a železniční tratí (za budovou nádraží)

---

94 Louka se nachází za budovou, která sloužila jako obecní úřad.

95 Louka pojmenovaná podle majitelů domů, které stojí poblíž.

2. Geonames
3. PJ zná 70,5 % respondentů, užívá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *nádraží* v instrumentálu sg., lokace dána předložkou *za*.
5. PJ bylo motivováno polohou pole vůči nádraží.
6. VM A+B

Za špejcharem

1. Oblast mezi budovou bývalého špýcharu a silničkou vedoucí od náměstíčka k bývalému pivovaru
2. Rozhovory
3. PJ zná 56,8 % respondentů, užívá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *špejchar* v instrumentálu, lokace dána předložkou *za*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – bývalou sýpkou.
6. VM A+B

Za vodou

1. Část Zahrádek na pravém břehu Robečského potoka
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 79,5 % respondentů, užívá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *voda* v instrumentálu, lokace dána předložkou *za*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem: „vodou“, kterou je myšlen Robečský potok – tato část vesnice se nachází na druhém břehu potoka, než hlavní část Zahrádek.
6. VM A+B
7. Řadovky⁹⁶

---

96 V této části obce jsou vystavěné řadové domky.

6.2 Karba

Ďáblík

1. Skalní věž na pravém břehu potoka, který protéká Pavlíniným údolím; přibližně na půli cesty mezi Karbou a Pavlíniným údolím
2. Mapy.cz
3. PJ zná 27,3 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. PJ je deminutivum substantiva *d'ábel* – utvořeno sufixem *-ík*.
5. PJ utvořeno na základě metaforické podobnosti, skála z určitého úhlu připomíná sedícího čerta.
6. VM C₁

Dračí skály

1. Skalní hřeben po pravém břehu Robečského potoka, táhne se od železničního mostu směrem k vodárně
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, Kronika, ZL
3. PJ zná 84,1 % respondentů, používá ho 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je substantivum *skála* v nominativu plurálu, blíže ho určuje adjektivum *dračí* (od apelativa *drak* utvořeno sufixem *-í*, dochází ke změně hlásky *k* na *č*).
5. PJ utvořeno na základě metaforické podobnosti. Některé ze skal připomínají těla (hlavy) zvířat (draků).⁹⁷
6. VM C₁+B
7. U draka, Na draka, Ještěrky, Příšery, Draci

Hrubišovo

1. Bývalé pole mezi železniční tratí a Švédským vrchem
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 22,7 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.

---

⁹⁷ DANIEL, B., pozn. 5, s. 150

4. PJ je tvořeno posesivním adjektivem, které bylo utvořeno od osobního jména *Hrubíš* sufixem *-ovo*.
5. PJ bylo odvozeno od jména bývalého majitele Hrubíše.
6. VM D
7. U posedu⁹⁸, Za vodárnou

Josefská vyhlídka (Altán Josefská vyhlídka)

1. Vyhlídkový altán na skále za kozí farmou Nový dvůr (nad dřevěným můstkem přes Robečský potok)
2. Mapy.cz
3. PJ zná 63,6 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základ PJ tvoří apelativum *vyhlídka* v nominativu; substantivum *vyhlídka* je blíže specifikované posesivním adjektivem *Josefská* (utvořeno od OJ *Josef* sufixem *-ská*).
5. Vyhlídka byla pojmenovaná podle císaře Františka Josefa I. Altán byl vystavěn na počest jeho plánované návštěvy k otevření železnice Česká Lípa – Litoměřice. Trať ale nakonec byla postavena jinde (kvůli protestům příznivců Pekla) a z vyhlídky na ni není vidět; Franz Josef I. toto místo nakonec nenavštívil.⁹⁹
6. VM B+(D+B)
7. Vyhlídka/Altán u Dvora, Na Novém dvoře¹⁰⁰

K Novému dvoru

1. Travnatá plocha mezi Švédským vrchem a Hrubíšovým (ve směru od Zahrádek ke statku Nový dvůr)
2. Geonames
3. PJ zná 55,8 % respondentů, používá ho 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené propriem *Nový dvůr*, lokace dána předložkou *k*.

---

98 Je zde posed.

99 DANIEL, B., pozn. 5, s. 164

100 Podle blízkého statku jménem Nový dvůr.

5. PJ vychází z názvu nedalekého statku – Nový dvůr (z původně německého *Neuhof*, jde tedy doslovný překlad. (Statek již nepatří do katastru Zahradek.)
6. VM A+A

Kamenná zvířata

1. Barevně pomalované pískovcové útvary připomínající zvířata na kraji Dračích skal (lidé často tato dvě jména zaměňují), po levé straně železniční tratě (ve směru na Českou Lípou)
2. Mapy.cz
3. PJ zná 77,3 % respondentů, používá ho 25 % dotazovaných.
4. Základem PJ je substantivum *zvíře* v nominativu plurálu (jde tedy o metaforu), blíže ho určuje adjektivum *kamenný* (utvořeno od substantiva *kámen* sufixem *-ný*).
5. PJ bylo utvořeno na základě metaforické podobnosti. Skály připomínají zvířata.
6. VM C₁+C₁
7. viz Dračí skály

Mechová

1. Skalní věž na pravém břehu potoka, který protéká Pavlíniným údolím; přibližně na půli cesty mezi Karbou a Pavlíniným údolím, nedaleko Ďáblíka
2. Mapy.cz
3. PJ zná 13,6 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. PJ tvoří substantivizované adjektivum *mechová* (odvozené od substantiva *mech* sufixem *-ová*).
5. Skála je porostlá mechem.
6. VM C₁

Mr. Peter Stuyvesant

1. Skalní věž po pravé straně modré turistické trasy (směrem od vlakového nádraží), asi 50 metrů vzdálené od skalní věže Paulaner
2. Mapy.cz

3. PJ zná 9,1 % respondentů, používá ho jeden z respondentů.
4. PJ bylo nejspíše utvořeno z osobního jména Peter Stuyvesant.
5. Skalní věž vzdáleně připomíná lidskou postavu, motivace pojmenována po nizozemském guvernérovi v Severní Americe ale není jasná.
6. Nejasné (nabízí se VM D)

Paulaner

1. Skalní věž v lese nedaleko ústí Pavlínina údolí, po pravé straně modré turistické trasy směrem od vlakového nádraží (téměř půl kilometru od vlakového nádraží)
2. Mapy.cz
3. PJ zná 13,6 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. PJ bylo nejspíše utvořeno z propria *Paulaner* (německý pivovar).
5. Skála údajně připomíná budovu mnichovského pivovaru, vliv na pojmenování má nejspíše i blízkost Pavlínina údolí (došlo ke zkřížení motivačních zdrojů).
6. VM C₁

Pavlínino údolí

1. Údolí pod lesní školkou, k Zahrádkám patří pouze začátek
2. Geonames, Mapy.cz
3. PJ zná 68,2 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ tvoří apelativum *údolí*, které je blíže určeno posesivním adjektivem *Pavlínino* (od OJ *Pavlna* odvozeno sufixem *-ino*), z německého *Paulinen Thal*.
5. Údolí bylo pojmenováno podle Pavlíny Buquoyové, manželky Vincence Kounice (údolí pojmenováno u příležitosti rekviem za zemřelou sedmdesátiletou hraběnkou).¹⁰¹
6. VM D+B

Peklo

1. Údolí Robečeského potoka mezi Karbou a Českou Lípou
2. Geonames, Mapy.cz, Kronika, ZL

---

¹⁰¹ DANIEL, B., pozn. 5, s. 148

3. PJ zná 100 % respondentů, používají ho všichni respondenti.
4. PJ tvořené substantivem *peklo* vzniklo z německého *Höllengrund* (doslovný překlad by byl *Pekelné údolí* – jde o univerbizaci).
5. Původně divoké a stěží proniknutelné údolí obklopené děsivými skalami, lidé se tohoto místa báli (připomínalo jim biblické Peklo).¹⁰²
6. VM C₁

Pod mostem

1. Studánka na pravém břehu Robečského potoka, nachází se u železničního mostu v Karbě.
2. Mapy.cz
3. PJ zná 75 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *most*, lokaci určuje předložka *pod*.
5. PJ je motivováno polohou studánky.
6. VM A+B
7. Studánka v Karbě, U studánky

Robečský potok

1. Pramení pod vrchem Bílý Kámen, protéká Bechyňským rybníkem, Máchovým jezerem a Novozámeckým rybníkem; ústí do řeky Ploučnice, jeho působením vzniklo údolí Peklo
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 100 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ tvoří apelvativum *potok*, blíže je určuje adjektivum *Robečský* (utvořeno od propria *Robeč* sufixem *-ský*), z německého *Robitz Bach*.
5. Jméno podle vesničky *Robeč* (na konci údolí Peklo), kterou potok protékal; *Robeč* – německy *Robitz*; jméno odvozeno od jména *Robek* a označuje *Robkův dvůr*.¹⁰³
6. VM A+B

---

102 DANIEL, Bohumil. *Sosnová: O historii, přírodě a lidech naší obce Sosnová u České Lípy*. Sosnová: Obecní úřad Sosnová, 2019. s. 163

7. Robečák, Potok v Karbě Robitz Bach (SKDB, SKK)

U Lise

1. Rozcestí u Lisovy samoty v údolí Peklo (kříží se zde červená turistická stezka s cestou vedoucí ke statku Nový dvůr)
2. Rozhovory
3. PJ zná 84,1 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené OJ *Lis* v genitivu, lokace dána předložkou *u*.
5. Jméno bylo odvozeno od Lisovy samoty (samota patřila Ladislavu Lisovi¹⁰⁴, samotný dům již do katastru obce nespadá).
6. VM A+D
7. U Lisovy samoty

U mnicha

1. Místo k přespání ve skalách u železničního mostu
2. Dotazník
3. –
4. Předložkové PJ je tvořené substantivem *mnich*, lokace dána předložkou *u*.
5. Jde o pojmenování, které místu dali trampové, motivace je ovšem neznámá.
6. VM A +D

U Žižků

1. Prostranství pod svahem (za železničním mostem) na pravém břehu Robečského potoka, na kterém stojí jediný dům.
2. Kronika, ZL
3. PJ zná 93,2 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené OJ *Žižka* v genitivu plurálu, lokace dána předložkou *u*.

---

103 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách. Díl III M–Ř*. Praha: Československá akademie věd a umění, 1951. s. 569

104 DANIEL, B., pozn. 5, s. 149

5. PJ bylo odvozeno od jména současných obyvatel osamoceného domu nad pravým břehem Robečského potoka (dříve šlo o hostinec „Zum Höllengrunde“¹⁰⁵).
6. VM A+D

Vřesoviště

1. Prostor nad jeskyní Zdař Bůh
2. Dotazník
3. –
4. PJ vzniklo toponymizací apelativa *vřesoviště* (utvořené od adjektiva *vřesový* sufixem *-iště*).
5. Roste zde vřes.
6. VM C₁

Za porodnicí

1. Les nad údolím Peklo, táhne se od kozí farmy Nový dvůr k Žižkům
2. Geonames
3. PJ zná 20,5 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *porodnice* v instrumentálu sg., poloha dána předložkou *za*.
5. Podle místních se nejpravděpodobněji jeví teorie, že na statku Nový dvůr stála hospodářská budova sloužící jako „porodnice“ pro hospodářská zvířata.
6. VM A+B
7. Na Americe¹⁰⁶

Zdař Bůh

1. Jméno skály s jeskyní na levém břehu Robečského potoka; skála se nachází po pravé u zatáčky cesty od zámku do Karby
2. Kronika, ZL

---

105 DANIEL, B., pozn. 5, s. 146

106 PJ vzniklo na základě metafory – mezi lesem a obcí je poměrně velká vzdálenost.

3. PJ zná 88,6 % respondentů, používá ho více než 75 % dotazovaných.
4. PJ vzniklo toponymizací hornického pozdravu.
5. Nad vchodem do jeskyně jsou vytesána kladívka a také tento pozdrav havířů (reliéf vytesali v 50. letech horničtí učni (přesné jméno autora ale není známé).
6. VM C₂

Železniční most (Železniční most v Zahrádkách)

1. Železniční most na trati Lovosice-Česká Lípa z konce 19. století, vede přes Robečský potok u osady Karba
2. Mapy.cz
3. PJ zná 100 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *most*, které blíže určuje adjektivum *železniční* a proprium *Zahrádky* v lokálu, lokace upřesněna předložkou *v*.
5. Jde o železniční most, který vede přes místní část Zahrádek (Karbu).
6. VM C₁+B (VM C₁+B+(A+A))
7. Viadukt, Most v Karbě

6.3 Karasy

Donátova rokle

1. Rokle za velkou kapličkou v Karasech
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 45,5 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných
4. Základem PJ je apelativum *rokle*, které je blíže určeno posesivním adjektivem *Donátova* (utvořeno od osobního jména *Donát* sufixem *-ova*).
5. Rokle byla pojmenována po bývalém majiteli pozemku.
6. VM D+B

Hladíkova rokle

1. Rokle v Karasech za domem dřevosochaře
2. Geonames, Mapy.cz, MMK

3. PJ zná 34,1 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *rokle*, které je blíže určeno posesivním adjektivem *Hladíkova* (utvořeno od osobního jména *Hladík* sufixem *-ova*).
5. Rokle byla pojmenována podle bývalého majitele pozemku.
6. VM D+B

Kaplička

1. Kaple se zvonící po levé straně silničky v Karasech asi 250 metrů od ornitologické pozorovatelný
2. Mapy.cz
3. PJ zná 84,1 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. PJ vzniklo toponymizací, tvoří jej apelativum *kaplička* (deiminitivum od *kaple* přidáním sufixu *-ička*).
5. Jde o budovu kapličky.
6. VM B
7. Kaplička u Donátů¹⁰⁷, U Donátů

Kmentovo

1. Název jedné z bývalých vinic v Karasech; z levé strany Mariánova
2. Rozhovory
3. PJ zná 63,6 % respondentů, používá ho 25 % dotazovaných.
4. PJ je tvořeno posesivním adjektivem, které bylo utvořeno od OJ *Kmenta* sufixem *-ovo*.
5. Vinice byla pojmenována podle bývalého majitele pozemku.
6. VM D
7. Vinice, Na Mariánově

Mariánov

1. Usedlost (dříve statek) přibližně v polovině Karas po levé straně silničky na Provodín

---

¹⁰⁷ Kaplička stojí poblíž domu, ve kterém žili Donátovi.

2. Geonames
3. PJ zná 60,1 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Jméno utvořené nejspíše od OJ *Marie* sufixem *-ov*; z německého *Mayerhoff*, *Marienhof*, *Marianhof*.¹⁰⁸
5. Jméno *Mariánov* (*Marienhof*) nejspíše vzniklo na základě lidové etymologie ze jména *Mayerhoff* (panský statek pod správou šafáře).
6. VM D

Mariánská rokle

1. Rokle za bývalým statkem Mariánov
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 38,6 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *rokle*, které je blíže určeno adjektivem *Mariánská* (dříve *Mariánovská* – od propria *Mariánov* adjektivum utvořeno sufixem *-ská*).
5. Rokle byla pojmenována po blízkém Mariánovu.
6. VM A+B

Za špejcharem

1. Pole za Mariánovem
2. Geonames
3. PJ zná 36,3 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *špejchar* v instrumentálu sg., lokace dána předložkou *za*.
5. PJ bylo motivováno blízkým objektem – budovou, která sloužila jako sýpka.
6. VM A+B

Za Vízkem

1. Pastvina napravo od Mariánova
2. Geonames, Mapy.cz
3. PJ zná 38,6 % respondentů, používá ho méně než 10 % dotazovaných

---

¹⁰⁸ DANIEL, B., pozn. 5, s. 122

4. .Předložkové PJ je tvořené OJ *Vizek* v instrumentálu, lokace dána předložkou *za*.
5. Pastvina byla pojmenována podle bývalého majitele pozemku.
6. VM A+D
7. U Vízků, Velká Pardubická¹⁰⁹

6.4 Borek

Dolský potok

1. Potok pramení jižně od Drchlavy, protéká Drchlavským dolem a kolem obory Vřísek; nedaleko kostela Sv. Barbory se vlévá do Bobřího potoka
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 84,1 % respondentů, používá ho více než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *potok*, které blíže určuje adjektivum *Dolský* (utvořeno od substantiva *důl* sufixem *-ský*); z německého *Gründelbach*.
5. Pojmenován po Drchlickém dolu, kterým protéká.
6. VM A+B
7. Zadní potok, Druhý potok¹¹⁰, Gründelbach (SKDB)

Kaple Nejsvětější Trojice

1. Kaple uprostřed osady Borek
2. Geonames, Mapy.cz
3. PJ zná 40,9 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *kaple*, které blíže určuje sousloví *Nejsvětější Trojice*.
5. Kaple je zasvěcena Nejsvětější Trojici.
6. VM B+D
7. Kaple/Kaplička v Borku, U kapličky

---

109 Varianta užívaná mezi specifickou skupinou obyvatel (mezi koňáky); jde o dlouhou louku, na které jezdci mezi sebou závodí (PJ tedy vzniklo metaforickým přenosem).

110 Cesta mezi Zahrádkami a Borkem vede přes dva potoky – Bobří a Dolský, přičemž Dolský potok je od Zahrádek vzdálenější.

Na bahnech

1. Louka mezi sochou sv. Starosty a Borkem
2. Rozhovory
3. PJ zná 56,8 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *bahno* v lokálu plurálu; lokace dána předložkou *na*.
5. PJ bylo motivováno povrchem – louka často podmáčená.
6. VM A+C₁
7. Mokřiny, Louka u Borku

Na Mnichovském rybníku

1. Bažiny táhnoucí se od Bobřího potoka k Borku (mezi polem U potoka a silnicí č. 9 ve směru na Jestřebí
2. Geonames
3. PJ zná 59,1 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *rybník* v lokálu sg., to je blíže určené adjektivem *Mnichovský* (utvořené od propria *Mnichov* sufixem *-ský*), lokace dána předložkou *na*.
5. PJ bylo odvozeno od zaniklého objektu – Mnichovského rybníka, který byl vypuštěn v roce 1792.¹¹¹
6. VM A+A+B
7. Na blatech, Pod kostelem¹¹²

Pod lesem

1. Pole mezi oborou Vřísek a Borkem
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 50 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelvativem *les* v instrumentálu sg., lokace dána předložkou *pod*.

---

111 PANÁČEK, J., pozn. 6, s. 114

112 Bažiny se nachází pod kostelem.

5. PJ bylo motivováno polohou – pole se nachází pod lesem.
6. VM A+B
7. Pod oborou, U obory

Svatá Starosta

1. Socha ukřižované ženy s plnovousem u zatáčky silnice č. I/9 (ve směru na Jestřebí) a pěší stezky vedoucí od kostela Sv. Barbory
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 97,7 % respondentů, používá ho 75 % dotazovaných.
4. PJ tvoří OJ *svatá Starosta*.
5. Podle legendy byla svatá Starosta dcerou portugalského krále. Otec ji nutil ke sňatku s pohanem (sicilským králem), modlila se tedy k Bohu o pomoc. Bůh jí vyhověl – Starostě narostl plnovous a sicilský král si ji odmítl vzít. Její otec ji ale nechal ukřižovat. Je patronkou nespravedlivě odsouzených.¹¹³
6. VM D
7. Starosta, U Starosty, Fousatá Starosta, U Fousatý¹¹⁴, Kümmeris Statue (SKDB, SKK)

Svatý Jan Nepomucký

1. Socha stojící na rozcestí červené turistické trasy a cesty na Újezd; nedaleko louky U Borku
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 70,5 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. PJ tvoří OJ *svatý Jan Nepomucký*.
5. Tento světec byl podle legendy zpovědníkem manželky krále Václava IV., protože ale odmítl králi vyzradit její tajemství, nechal ho král zabít (Janovo tělo poté bylo vhozeno do Vltavy). Jan Nepomucký je patronem dobré pověsti, zpovědníků, mlynářů a lodníků a ochránce před povodněmi (a před pomluvou). Jeho

---

113 DANIEL, B., pozn. 5, s. 97

114 Varianta byla odvozena od ikonického plnovousu této svěťice.

atributy jsou kvadrátek, v ruce kříž a nad hlavou svatozář z pěti hvězd (svatozář ovšem této konkrétní soše chybí).¹¹⁵

6. VM D
7. Svatý Honza, Svatý Nepomuk, U sochy v lese

U Borku

1. Louka mezi Panským hájem a silnicí č. 9 (směr Jestřebí), tedy u Borku
2. Geonames, Mapy.cz
3. PJ zná 73,7 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené propriem *Borek*, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno polohou – louka se nachází nedaleko Borku.
6. VM A+A
7. Jestřebská louka¹¹⁶

U potoka

1. Pole mezi Dolským potokem a Borkem
2. Geonames
3. PJ zná 70,5 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Předložkové PJ je tvořené apelativem *potok*, lokace dána předložkou *u*.
5. PJ bylo motivováno polohou – pole se nachází nedaleko Dolského potoka.
6. VM A+B

6.5 Šváby

K zámečku

1. Cesta v oboře Vřísek vedoucí k zámku Vřísek, začíná rozcestím pod Žižkovým vrchem
2. Geonames
3. PJ zná 56,8 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.

---

¹¹⁵ DANIEL, B., pozn. 5, s. 120–121

¹¹⁶ Louka se nachází vedle silnice směrem na Jestřebí.

4. Předložkové PJ je tvořeno apelativem *zámeček* v dativu sg. (deminutivum od *zámek* utvořeno sufixem *-ek*, hláska *k* se mění na *č*); lokace dána předložkou *k*.
5. PJ bylo motivováno směrem cesty – vede k zámečku Vřísek.
6. VM A+A
7. K Vřísku, Na Vřísek

Máchova vyhlídka

1. Skalní vyhlídka nedaleko zámečku Vřísek (tedy v oboře Vřísek), vyhlídka směřuje k Holanům, holanským rybníkům a Vlhošti
2. Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 65,9 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *vyhlídka*, které blíže určuje posesivní adjektivum *Máchova* (utvořené od OJ *Mácha* sufixem *-ova*).
5. Vyhlídka pojmenována po K. H. Máchovi, který oboru a zámek nakreslil¹¹⁷; je zde i pamětní deska.
6. VM D+B
7. Kozí vyhlídka¹¹⁸

Obora Vřísek

1. Obora mezi Borkem a Holany (vede k ní cesta navazující na Valdštejnská alej)
2. Geonames, Mapy.cz, ZL, kronika
3. PJ zná 97,7 % respondentů, používá ho méně než 75 % dotazovaných.
4. PJ je tvořeno apelativem *obora* a propriem *Vřísek*.
5. Obora byla pojmenována podle zámečku Vřísek (a blízké stejnojmenné osady, která po roce 1945 zanikla), který se v ní nachází; podle Profouse¹¹⁹ je jméno Vřísek deminutivem od slova *vřes*.
6. VM B+A

---

117 DANIEL, B., pozn. 5, s. 135

118 Obora, v níž se vyhlídka nachází, je známá pro výskyt koz bezoárových.

119 PROFOUS, A., pozn. 11, s. 635

7. Obora (MMK, ZL, Kronika), Vřísek; Sischkenberger Tierarten (SK), Tiergaren (SKDB)

Oborní cesta

1. Cesta v Oboře Vřísek, začíná rozcestím pod Žižkovým vrchem, vede oborou na opačnou stranu, než je zámeček
2. Geonames
3. PJ zná 59,1 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základem PJ je apelativum *cesta*, která je blíže určena adjektivem *oborní* (utvořeno od substantiva obora sufixem *-ní*).
5. PJ bylo motivováno polohou a směrem cesty – vede do obory.
6. VM A+B

Panský háj

1. Les mezi Borkem a Jestřebím
2. Geonames, Mapy.cz, MMK
3. PJ zná 43,2 % respondentů, používá ho méně než 25 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *háj*, které blíže určuje adjektivum *panský* (utvořeno od substantiva *pán* sufixem *-ský*, hláska *á* se zkracuje na *a*); z německého *Herrnbusch* nebo *Herrenbusch*.
5. Název nejspíše odvozen od faktu, že les patřil vrchnosti.
6. VM D+B
7. Herrnbusch (SK), Herrenbusch (SKDB, SKK)

Stará hora

1. Zřícenina hrádku v oboře Vřísek nad ohybem Dolského potoka
2. MMK
3. PJ zná 36,4 % respondentů, 15,9 % ho používá.
4. Základem PJ je apelativum *hora*, které blíže určuje adjektivum *stará*.
5. Motivace pojmenování není známá.
6. VM C₁+B

Švábský potok

1. Potok pramenící nedaleko Chlumu, protéká kolem Pavlovic a osady Šváby, vlévá se do Dolského potoka
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 81,8 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *potok*, které je blíže určené adjektivem *Švábský* (utvořeno od *propria Šváby* sufixem *-ský*).
5. Potok protéká kolem osady Šváby.
6. VM A+B

Žižkův vrch

1. Vrch v Oboře Vřísek
2. Geonames, Mapy.cz, MMK, MSP
3. PJ zná 70,5 % respondentů, používá ho méně než 50 % dotazovaných.
4. Základ PJ představuje apelativum *vrch*, které blíže určuje posesivní adjektivum *Žižkův* (utvořeno od OJ *Žižka* sufixem *-ův*), z německého *Sischkenberg/Schischkenberg*.
5. Jméno Žižkův vrch (Schischkenberg) souvisí se jménem zámku Vřísek (dříve Schischkenschloss), který zde stával. Podle pověstí ho nechal vystavět Jan Žižka, žádné historické prameny ji ale nepotvrzují¹²⁰. V minulosti se také objevila teorie, že Němci si české jméno Vřísek upravili na Rziskenschloss, které pak zkomolili na Schischkenschloss.¹²¹ Tato teorie se ovšem ukázala jako mylná, protože zámečku bylo jméno Vřísek dáno omylem – jméno Vřísek patří pozůstatkům tvrze nedaleko Drchlavy a zámek na Žižkově vrchu se s největší pravděpodobností jmenoval Vítkovec.¹²²
6. VM D+B
7. Žižkenberk, Žižkaberk, Schischkenberg (SKDB), Sischkenberg (SK)

120 ČERNÝ, Josef. *Příspěvky k české etymologii lidové*. Praha: F. Šimáček, 1894. s. 13

121 HONL, Ivan. Jméno Žižka v topografickém názvosloví Čech. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*.

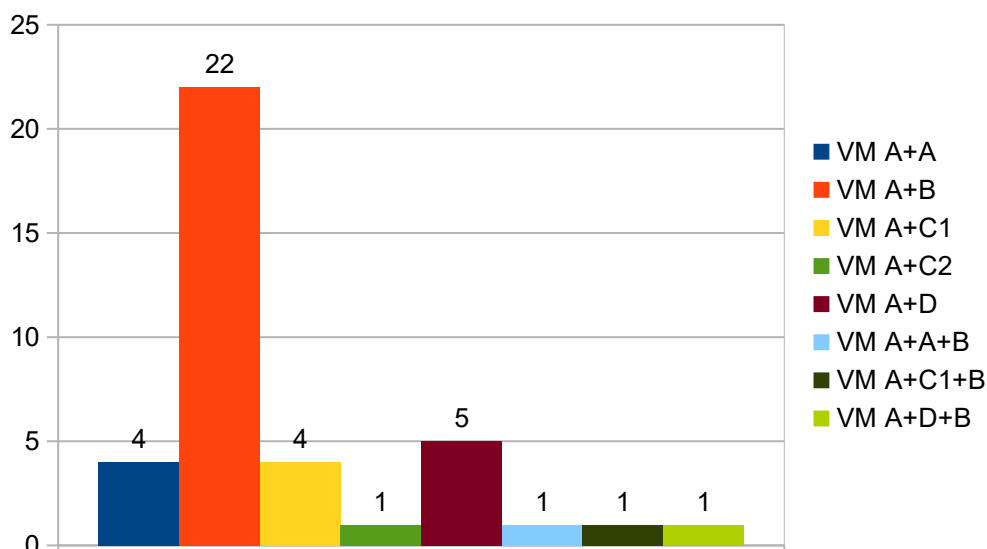
Praha: Ústav pro jazyk český, 1970, 11(2), 168–198., s. 192–193

122 PANÁČEK, J., pozn. 4, s. 139–140

7. Shrnutí modelové klasifikace

Následující kapitola obsahuje shrnutí všech vztahových modelů, které se v rámci katastru obce Zahrádky objevují. V případě pěti PJ (*Bývalý mlýn Heinricha Schwarze, Bývalý pivovar v Zahrádkách, Naučná stezka Prima Zoom, Altán Josefská vyhlídka, Železniční most v Zahrádkách*) se pracuje s jejich kratší variantou, která byla uvedena v hesláři. Vzhledem k tomu, že u jména jedné ze skalních věží (*Mr. Peter Stuyvesant*) není vztahový model jasný, nebylo do této kapitoly zahrnuto.

7.1 VM A

Graf 1: Shrnutí VM A

Ze 100 sebraných PJ 39 patří k VM A. Motivací vzniku pojmenování je tedy poloha pojmenovávaného objektu nebo směr. Tento model zahrnuje 33 dvouslovných jmen a šest názvů skládajících se ze tří slov. Všechna PJ z této skupiny jsou předložková.

Nejpočetnější VM představuje VM A+B, k němuž náleží 22 PJ. Nejčastěji se objevuje v názvech polí a luk (*Pod lipami, U potoka*), nejrozumnějších prostranství v obci

(*U školy, U sušičky*) nebo seskupení domů (*U bytovek, Za vodou*). K tomuto VM patří také jména některých cest (*K lávce*).

Druhý nejpočetnější VM s pěti PJ je VM $\underline{A}+D$. Ve dvou případech jména označují prostranství před samotami (*U Lise, U Žižků*), jsou zde zahrnuta ale také např. jména louky (*Za Vízem*), prostranství před hostincem (*U Dlabáče*) nebo místa určeného k táboření (*U mnicha*).

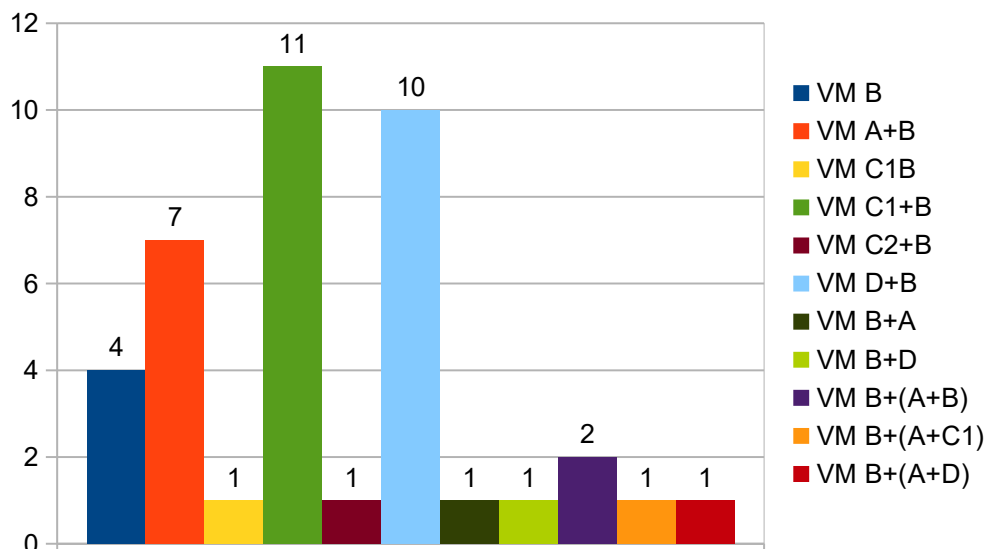
Pod VM $\underline{A}+A$ spadají čtyři PJ, stejně tak pod VM $\underline{A}+C_1$. V případě prvního zmíněného VM se jedná o jména luk (např. *U Borku*), pole (*Na Jílovce*) či cesty (*K zámečku*). VM $\underline{A}+C_1$ zahrnuje názvy luk (*Na bahnech, V jámě*), ale také prostranství v obci a jejích částí (*Před Čtyřkou, Na Větrné hůrce*). Jedno PJ připadá k VM $\underline{A}+C_2$ (*Na rasovně*).

Trojslovná PJ patří k následujícím modelům: VM $\underline{A}+A+B$ (*Na Mnichovském rybníku*), VM $\underline{A}+C_1+B$ (*U Staré Pošty*) a VM $\underline{A}+D+B$ (*U státní silnice*).

Důvodem, proč je VM A (konkrétně VM $\underline{A}+B$ a VM $\underline{A}+D$, případně další dvoječlenné VM) poměrně frekventovaný, může být fakt, že pod něj spadají hlavně jména polí, cest a prostranství v obci, vesměs tedy objekty, které samy o sobě nejsou nijak výrazné a nemají žádnou jedinečnou vlastnost, jež by je odlišila od ostatních objektů stejného nebo podobného typu. Rozlišujícím prvkem je právě jejich poloha vůči jiným blízkým místům a objektům, které jsou nápadné nebo v obci jedinečné. Přesně a jednoduše lze takové objekty vůči ostatním vymezit také užitím OJ, a to ať už majitele objektu, nebo lidí, kteří poblíž pojmenovávaného objektu žijí.

V běžné komunikaci se podle výsledků dotazníku používá 11 PJ patřících k VM A. U tří PJ (*U bytovek, U Dlabáče, U mnicha*) nebylo možné si znalost ověřit, protože je do dotazníku připsali sami respondenti, jména byla ovšem uváděna opakovaně. Lze tedy usoudit, že známá mezi respondenty jsou.

7.2 VM B

Graf 2: Shrnutí VM B

Celkem 40 sebraných PJ spadá pod VM B, tedy pod model, který značí, že pro motivaci daných názvů byl rozhodující druh objektu. Ve skupině se objevují čtyři jednoslovné názvy, 31 jmen je dvouslovných a tvoří tedy nejobsáhlejší kategorii. Pět PJ se skládá ze tří slov (příčemž ve čtyřech z nich se objevují předložky).

Tři jednoslovná jména a jedno dvouslovné patří k VM B. Tato PJ vznikla toponymizací jednoslovných apelativ (*Křižovatka, Kaplička, Slup*) a apelativního sousloví (*Naučná stezka*). Mezi jednoslovná PJ je řazeno také jediné kompozitum (*Šestidomi*) označující seskupení domů. Tento název náleží k VM C₁B.

Nejvíce z dvouslovných názvů patří k VM C₁+B (celkem jde o jedenáct PJ) a VM D+B (deset PJ). VM C₁+B zahrnuje jména cest (např. *Lipová alej, Stará silnice*), ale také skal (*Dračí skály*) či mostu (*Železniční most*). VM D+B se nejčastěji pojí s oronymy (*Hemrlův kopec, Pavlínino údolí, Donátova rokle...*), spadají sem ale také jména vyhlídek (*Máchova vyhlídka, Josefská vyhlídka*), mostu (*Barbořin most*) nebo lesa (*Panský háj*). Se sedmi zástupci je třetím nejpočetnějším modelem VM A+B. PJ ozna-

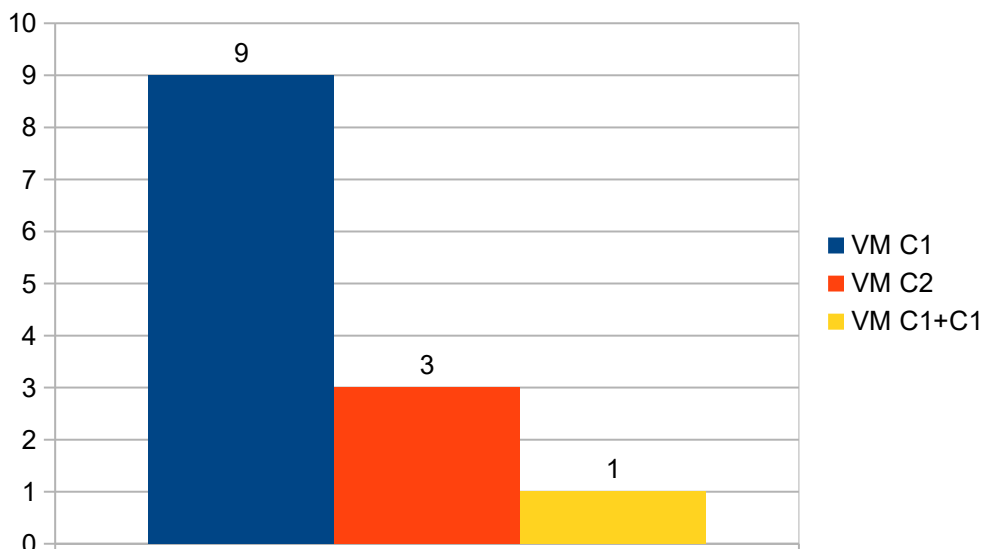
čují potoky (např. *Robečský potok*), cesty (např. *Holanská silnice*), či rokly (*Mariánská rokly*). Zbývá dvě PJ jsou řazena k VM C_2+B (*Švédský vrch*) a k VM $B+A$ (*Obora Vřísek*).

Třemi slovy jsou tvořena převážně hodonyma, přičemž dvě z nich (*Alej ke hřbitovu*, *Křižovatka u křížku*) náleží k $B+(A+B)$. Další PJ se řadí k VM $B+(A+D)$ (*Schody u Čajana*). Jednotlivě jsou zastoupeny také modely VM $B+(A+C_1)$ (*Park za Čtyřkou*) a VM $B+D$ (*Kaple Nejsvětější Trojice*).

Jmen, která spadají pod tento model, je nejvíce ze všech zkoumaných. Náleží objektům, které mohou sloužit jako orientační body. Nejčastější jsou opět dvoučlenné modely, a to zejména VM C_1+B a VM $D+B$. Apelativum, které tvoří základ takového jména, je blíže určené nějakým přívlastkem (v případě těchto modelů přívlastek vyjadřuje buď vlastnost nebo vztah k osobě). Díky těmto přívlastkům se pojmenovávané objekty stávají jedinečnými a nedojde tedy k záměně s dalšími objekty stejného typu. Třetí nejběžnější model VM $A+B$ zahrnuje hlavně jména potoků a cest, která jsou opět tvořena přívlastkem a apelativem. Přívlastek v případě potoků sděluje, kudy nebo kam tečou, v případě cest kam vedou. Jedná se tedy o jeden z nejjednodušších a zároveň nejpřirozenějších způsobů pojmenování takových objektů.

PJ, která náleží k VM B a obyvatelé Zahrádek je aktivně používají, je celkem 19. Tři PJ (*Slup*, *Schody u Čajana*, *VIP silnice*) byla získána až od respondentů dotazníku a přesná data o jejich znalosti a užívání tak nejsou k dispozici.

7.3 VM C

Graf 3: Shrnutí VM C

13 PJ vzniklo na základě určité vlastnosti pojmenovávaného objektu. Řadí se tedy k VM C. K tomuto modelu patří nejvíce jednoslovných PJ (celkem jich je 11). Dvě zbývající PJ se skládají ze dvou slov.

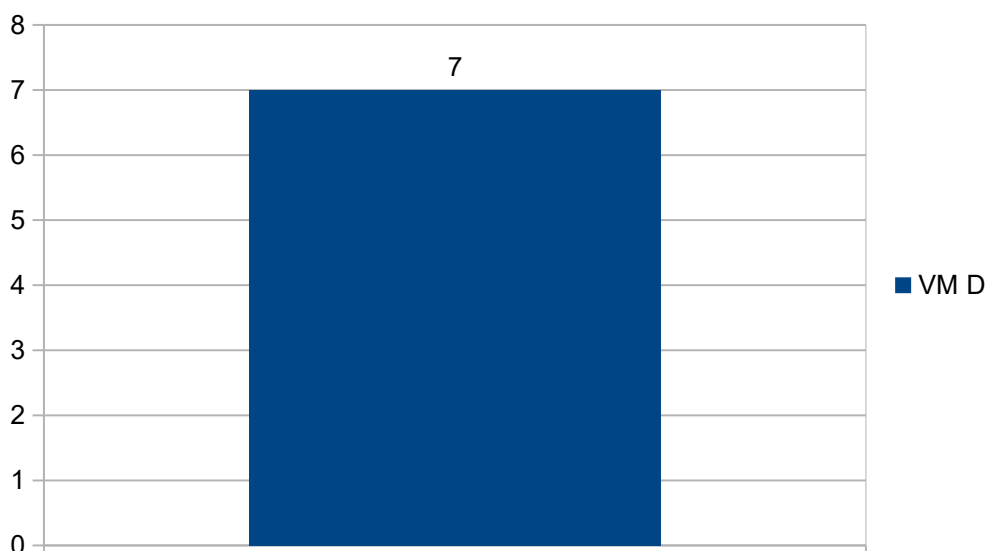
Většina (9 PJ) spadá pod VM C₁. Jde o jména skal (např. *Mechová*, *Ďáblík*), vrchu (*Holice*), údolí (*Peklo*), jméno části cesty či křižovatky (*Esičko*, *Náměstíčko*).

Jedno PJ se řadí ke vztahovému modelu VM C₁+C₁. Název (*Kamenná zvířata*) náleží skalnímu útvaru. Zbylá jména patří k VM C₂. V tomto případě se jedná o pojmenování dalšího vrchu (*Lada*), lesa (*Ptačina*) a jeskyně (*Zdař Bůh*).

VM C₁ se nejčastěji objevuje nejspíše proto, že zahrnuje převážně jména náležící objektům s jedinečným vzhledem (typicky skály, např. *Ďáblík* připomíná sedícího čerta, *Mechová* je obrostlá mechem, nebo úseky cest s určitým tvarem – kruhovitá křižovatka *Náměstíčko*, zatáčky silnice nazývané *Esičko*). Takto specifické objekty je snadné odlišit od ostatních, není tedy nutné je blíže určovat např. vymezením jejich polohy nebo vztahem k určité osobě.

Zahrádeční respondenti uvedli, že v běžné konverzaci aktivně užívají pět PJ. U názvu *Vřesoviště* opět nebylo možné znalost a užívání ověřit, protože bylo získáno z dotazníku

7.4 VM D

Graf 4: Shrnutí VM D

Nejmenší skupinu představují PJ, která patří k VM D, tedy k modelu vyjadřujícím posesivitu nebo jiný vztah k osobě. Jde o skupinu sedmi jmen, z nichž čtyři jsou jednoslovná, dvě dvouslovná a jedno trojslovné. PJ *Svatá Starosta*, *Svatá Barbora* a *Svatý Jan Nepomucký* je možné k modelu VM D přiřadit i přes to, že jsou formálně více-slovná, do toponyma totiž vstupují jako celek.

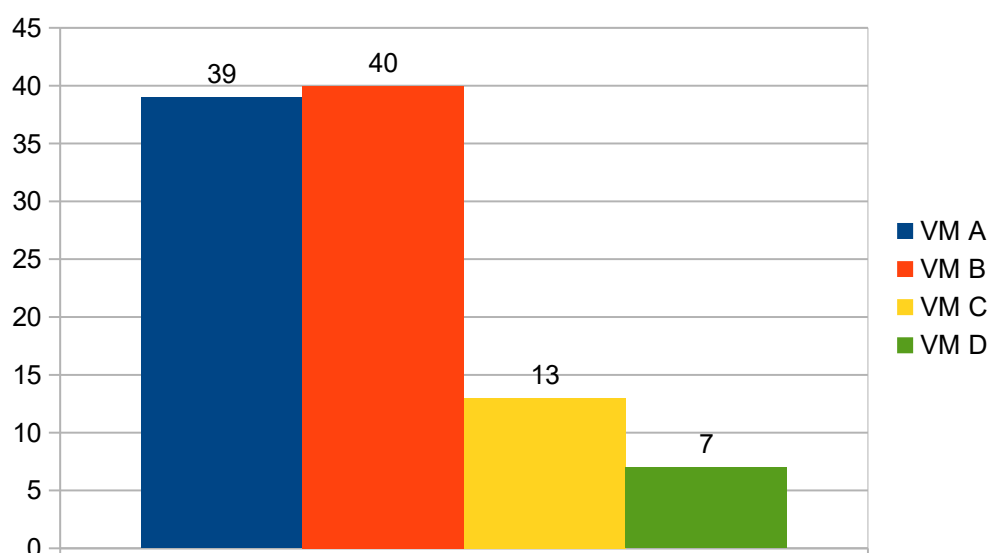
Ve dvou případech jde o jména bývalých zemědělských pozemků (*Hrubíšovo*, *Kmentovo*). Dále jsou k tomuto vztahovému modelu řazeny názvy soch zobrazující svatě (*Svatá Starosta*, *Svatý Jan Nepomucký*), kostela (*Svatá Barbora*), kopce (*Řezničák*) a také bývalého statku (*Mariánov*).

Jména patřící k VM D jsou užita z následujících důvodů. V případě (dnes již bývalého) pole a vinice PJ odkazuje na původní vlastníky. Jméno *Řezničák* vyjadřuje

blízkost kopce k domu Řezníčkových. Pro sochy je určující, že zobrazují osoby, v případě kostela rozhodlo zasvěcení konkrétní osobě. Samotný VM D ale není příliš frekventovaný, častěji tvoří vedlejší modely, např. VM D+B (viz kapitola 7.2). Posesivita tedy stále představuje výrazný zdroj motivace pojmenování.

Výsledky dotazníku ukazují, že aktivně se používají dvě PJ, u názvu *Řezničák* není jisté, nakolik ho místní obyvatelé znají (opět jde o jméno uvedené respondenty v dotazníku).

7.5 Celkové shrnutí VM

Graf 5: Celkové shrnutí VM

Nejvíce PJ připadá k VM B (40 %), tedy k modelu, který zahrnuje názvy, pro jejichž motivaci byl rozhodující objekt. Jedná se o skupinu poměrně různorodou, alespoň z pohledu objevujících se VM. Za nejběžnější lze označit dvouslovné názvy spadající pod VM C₁+B, kdy konkrétnímu objektu byla přisouzena vlastnost natolik významná, že se zohlednila při procesu pojmenování (např. *Bobří potok*), a VM D+B, v němž bylo rozhodujícím prvkem při pojmenování vlastnictví nebo jiný vztah osoby k pojmenovávanému objektu (např. *Hladíkova rokle*).

Druhým nejčastějším VM je s 39 % VM A, kdy PJ vznikla na základě polohy pojmenovávaného objektu. Všechna jména, ať již dvouslovná nebo trojslovná, jsou předložková. Nejběžnějším modelem je VM $A+B$ (např. *Proti dvoru*), v němž předložka obsažená v PJ blíže určuje polohu objektu. Tento model je s 22 jmény také nejpočetnějším VM vůbec.

Četnost VM B (zejména dvoučlenných VM C_1+B a VM $D+B$) může být dána tím, že zahrnuje jména mnoha různých objektů – silnic a cest, kopců, potoků, údolí, roklí, vyhlídek, budov atd. Protože se na katastru obce často objevují objekty stejného nebo podobného typu, jsou tato apelativa v rámci PJ blíže určena, nejčastěji shodným přívlastkem. Díky tomuto bližšímu určení apelativ jsou PJ nezaměnitelná. VM A je podobně frekventovaný nejspíše z důvodu, že takovými názvy jsou pojmenovány objekty, které nevykazují žádné specifické vlastnosti a od ostatních podobných objektů je odlišuje právě poloha vůči objektům jiným (důležitějším nebo výraznějším).

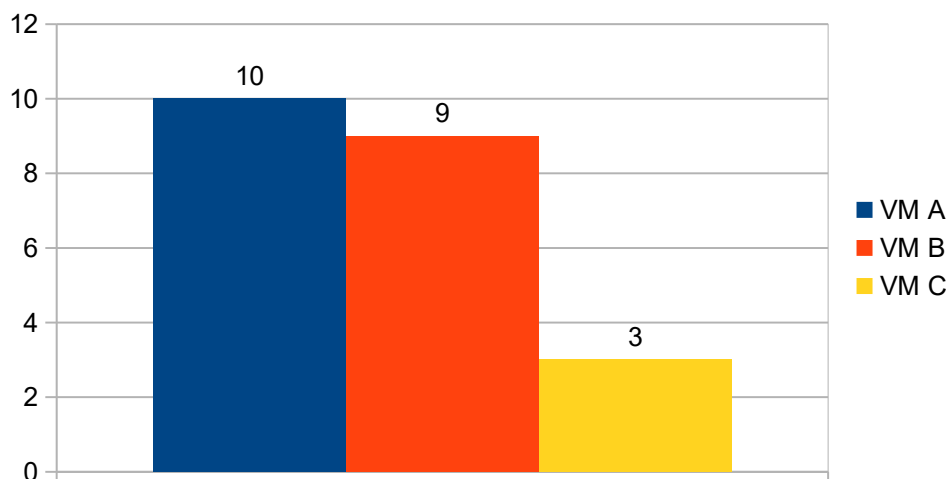
7.5.1 Celkové shrnutí VM lidových PJ

V následující tabulce je uvedeno 22 lidových PJ, u nichž více než 75 % respondentů uvedlo, že je zná.

Tabulka 1: Lidová PJ s minimálně 75% znalostí

Lidová PJ s minimálně 75% znalostí				
Alej ke hřbitovu	Esíčko	Habrová alej	Holanská silnice	K lávce
Křižovatka	Křižovatka u křížku	Náměstíčko	Naučná stezka	Park za Čtyřkou
Před Čtyřkou	Stará silnice	U autobazaru	U ptačího vejce	U sušičky
U školy	U zámku	Za vodou	U Lise	U Žižků
Zdař Bůh	Železniční most			

Graf 6 uvedený níže zachycuje VM, ke kterým lidová jména náleží.

Graf 6: Shrnutí VM lidových PJ

Jak je možné z grafu vyčíst, převažuje VM A, přičemž nejčastější je dvoučlenný VM $\underline{A}+B$ (sedm PJ). Dvě PJ náleží k VM $\underline{A}+D$, jedno k VM $\underline{A}+C_1$. Tato jména jsou tvořena prepozicí (nejčastěji *u*), která určuje polohu pojmenovávaného objektu vůči objektu jinému. Ve všech případech se jedná o jména míst v obci, která sama o sobě nejsou ničím specifická, nacházejí se ale v okolí důležitých (v současnosti – *U školy* i v minulosti – *U sušičky*, *U Čtyřky*) objektů.

Druhý nejběžnější VM je VM B. Tři PJ se řadí k VM $C_1+\underline{B}$, dvě k VM B. Dvě trojslovná pojmenování spadají pod VM $\underline{B}+(A+B)$, jedno pod VM $\underline{B}+(A+C_1)$. Poslední jméno náleží k VM $A+\underline{B}$. Tento model je nejspíše tak častý proto, že všechna PJ náleží frekventovaně užívaným objektům (cesty, křižovatky, park).

V neoficiální komunikaci bývají užívány lidové varianty¹²³ standardizovaných jmen či jmen zanesených v mapách. Varianty často vznikají přidáním prepozice před apelativum nebo proprium, spadají tak pod VM A (např. *U mlýna* – VM $\underline{A}+B$; *U Donátů* – VM $\underline{A}+D$). Varianty vzniklé univerbizací je možné přiřadit k VM C_1 (*Lipovka*, *Bobřák*) nebo VM A (*Robečák*). Ze tříčlenných VM se asi nejčastěji objevují VM $\underline{B}+(A+B)$ (*Mostek v aleji*) a VM $\underline{B}+(A+A)$ (*Studánka v Karbě*).

123 Variantám se podrobněji věnuje kapitola č. 10, v této části je pouze stručné shrnutí nejčastějších VM.

8. Shrnutí formální utvářenosti PJ

Na katastru obce Zahrádky se vyskytují PJ jednoslovná, dvouslovná i trojslovná. 43 % ze všech získaných jmen představují PJ předložková.

Celkem 19 PJ je jednoslovných. Tři názvy vznikly toponymizací (*Křížovatka, Slup, Kaplička*). Objevuje se i jedno PJ, které bylo přeloženo z německé složeniny a i v češtině si formu kompozita uchovalo (*Šestidomí*). Dvě jména (*Hrubišovo, Kmentovo*) jsou tvořena posesivním adjektivem, které bylo utvořeno od osobního jména. Formu substantivizovaného adjektiva má PJ náležící jedné ze skalních věží (*Mechová*). Jména s formou derivovaných substantiv jsou na katastru obce zdaleka nejčastější (např. *Vřesoviště, Ptačina*, objevují se i deminutiva jako *Náměstíčko* nebo *Ďáblík*). Ve dvou případech PJ vznikla metonymickým a metaforickým přenosem a mají formu nederivovaných substantiv (*Lada, Peklo*). Dvě PJ vznikla univerbizací (*Řezničák, Jílovka*).

Z 67 dvouslovných jmen je celkem 33 předložkových. 26 názvů vzniklo kombinací prepozice a apelativa (*K lánce, Pod lipami, Za špejcharem...*). Objevuje se také šest názvů, které tvoří prepozice a proprium (ať už se jedná o osobní jména – např. *U Dlabáče, Za Vízkem*, nebo o toponyma – např. *U Borku, Na Jílovce*), v jednom případě předložku následuje substantivizovaná číslovka (*Před Čtyrkou*). 29 PJ se skládá z apelativa, které je blíže určeno adjektivem V 19 případech se jedná o adjektiva derivovaná (např. *Bobří potok, Oborní cesta, Holanská silnice, Robečský potok, Rybářská bašta...*), ve třech o adjektiva nederivovaná (*Nový Zámek, Stará silnice, Stará hora*). V sedmi PJ se objevují adjektiva posesivní (*Hemrlův kopec, Pavlínino údolí, Žižkův vrch, Barbořin most...*). V případě jednoho PJ je substantivum blíže určeno zkratkou pocházející z angličtiny (*VIP silnice*), PJ *Obora Vřísek* se skládá z apelativa a propria. Jeden název představuje toponymizovaný hornický pozdrav (*Zdař Bůh*). Ve jménech kostela a jedné ze soch zobrazující svatou je osobní jméno blíže určené adjektivem (*Svatá Barbora, Svata Starosta*).

U 14 jmen platí, že se skládají ze tří slov, v deseti případech se jedná o předložková PJ. Tři PJ jsou tvořena prepozicí *u*, kterou následuje apelativum určené adjektivem

(*U ptačího vejce, U státní silnice, U Staré Pošty*). Tři PJ vznikla kombinací předložky a dvouslovného propria (*K Novému dvoru, Na Mnichovském rybníku*), přičemž u jednoho bylo proprium užito metaforicky (*Na Větrné hůrce*). U čtyř PJ jako základ funguje apelativum, jeho lokaci blíže určuje předložka s jiným apelativem (*Alej ke hřbitovu, Křižovatka u křížku*), s osobním jménem (*Schody u Čajana*), nebo se substantivizovanou číslovkou (*Park za Čtyřkou*) v postpozici. Zbylá PJ jsou bezpředložková.

Jak již bylo zmíněno, zdaleka nejvíce se objevují dvouslovné názvy. Pro objekty stejného typu se často používá PJ, jehož základem je totožné apelativum. Objekty je od sebe potřeba rozlišit – tuto úlohu plní právě adjektiva, ať již derivovaná (včetně posesivních) nebo nederivovaná. Druhá nejčastější jsou dvouslovná jména tvořená prepozicí a apelativem (v mnohem menší míře se objevují také jména skládající se z prepozice a apelativa). V obou případech ovšem platí, že jsou takto pojmenovávána místa (či objekty) v blízkosti jiných výraznějších objektů, které místním slouží nebo sloužily jako orientační body. Jejich častý výskyt by bylo možné vysvětlit snahou obyvatel o snadný, přesný a zároveň relativně ekonomický způsob pojmenování.

Pro většinu jednoslovných PJ je typické, že je tvoří derivovaná substantiva. PJ vzniklá odvozením od jiných slovních druhů jsou jednoduchá, krátká, zároveň ale přesně popisují např. výraznou vlastnost objektu.

9. Výsledky dotazníku

V následující kapitole jsou popsány výsledky dotazníkového šetření. V příložené tabulce 2 jsou shrnuty odpovědi dotazovaných, a to včetně uvedených variant.

Tabulka 2: Odpovědi respondentů

Odpovědi respondentů				
PJ	Zná a používá	Zná, ale nepoužívá	Nezná	Varianty (uvedené v dotazníku)
<i>Zahrádky</i>				
Alej ke hřbitovu	35	8	1	Jabloňová alej, Jabloňovka, Alej ke kostelu
Barbořin most	21	21	2	Mostek v aleji, Mostek v lipovce, Můstek svatých
Bobří potok	35	9	0	Bobřák, Potok u kostela
Bývalý mlýn	7	28	9	
Bývalý pivovar	18	25	2	
Esíčko	31	10	3	V zatačkách
Habrová alej	26	15	3	Alej u zámku, Alej za čtyřkou, Bývalý kuželník, Kuželkárna
Hemrlův kopec	6	17	21	Hemrlák
Holanská silnice	34	9	1	Silnice do Holan, Silnice na Holany
Holice	0	12	32	
Jílovka	27	10	7	
K lávce	32	8	4	
Křižovatka	40	4	0	
Křižovatka u křížku	26	13	5	U křížku, U Božích muk

Lada	4	9	31	
Lipová alej	41	3	0	Lipovka, Alej
Na Jílovce	9	18	17	
Na rasovně	1	17	26	Flesarova louka, Louka nad Karbou
Na Větrné hůrce	8	20	16	U školy, Nové domečky, Domy za sušičkou
Nad silnicí	2	16	26	
Náměstíčko	24	11	9	U Chovanových
Naučná stezka	24	11	9	Stezka se zvířátky, Stezka u Habrové aleje, Stezka u Mohyly
Novozámecká průrva	29	14	1	Průrva u hotelu, Strž
Nový Zámek	10	30	4	Zámek
Park za čtyřkou	32	8	4	Lesopark, Za Čtyřkou
Pod lipami	5	24	15	Za školou, Pole za hřištěm
Pod nádražím	13	18	13	
Protí dvoru	4	22	18	Za váhou
Před čtyřkou	35	5	4	
Ptačina	1	15	28	
Rybářská bašta	24	18	2	Domeček u rybníka, Bašta na rybníku, U baráčku
Stará silnice	34	10	0	Kolem mlýna, Po starý, Okolo zámku, Zadem, Vedlejška
Svatá Barbora	28	16	0	Kostel, U kostela, Barbora
Šestidomí	27	12	5	U vodárny, Na kopci
Švédský vrch	17	16	11	
U autobazaru	35	8	1	U bazaru, Na rybníčku

U kostelíka	10	21	13	
U kovárný	24	13	7	U Hotelu Pošta
U ptačího vejce	15	19	10	U vejce, U Kovárny
U Staré Pošty	33	11	0	U (Starý) Pošty, U Hotelu Pošta, U baráčku
U státní silnice	6	21	17	
U sušičky	34	6	4	U váhy
U školy	44	0	0	
U zámku	39	5	0	Před zámkem
V jámě	2	16	26	Za starým úřadem, U Drábků, U Cabů
Ve dvoře	14	18	12	
Za nádražím	15	16	13	
Za špejcharem	10	15	19	
Za vodou	23	12	9	Řadovky
Karba				
Ďáblík	3	9	32	
Dračí skály	22	15	7	U draka, Na draka, Ještěrky, Příšery, Draci
Hrubišovo	2	8	34	U posedu, Za vodárnou
Josefská vyhlídka	9	19	16	Vyhlídka/Altán u Dvora, Na Novém Dvoře
K Novému dvoru	11	14	19	
Kamenná zvířata	11	23	10	
Mechová	2	4	38	
Mr. Peter Stuyvesant	1	3	40	

Paulaner	2	4	38	
Pavlnino údolí	16	14	14	
Peklo	44	0	0	
Pod mostem	17	16	11	Studánka v Karbě, U studánky
Robečský potok	32	12	0	Robečák, Potok v Karbě
U Lise	32	5	7	U Lisovy samoty
U Žižků	30	11	3	
Za porodnicí	2	7	35	Na Americe
Zdař Bůh	34	5	5	
Železniční most	25	19	0	Viadukt, Most v Karbě
<i>Karasy</i>				
Donátova rokle	3	17	24	
Hladíkova rokle	2	13	29	
Kaplička	23	14	7	Kaplička u Donátů, U Donátů
Kmentovo	11	17	16	Vinice, Na Mariánově
Mariánov	9	18	17	
Mariánská rokle	3	14	27	
Za špejcharem	3	13	28	
Za Vízkem	3	14	27	U Vízků, Velká Pardubická
<i>Borek</i>				
Dolský potok	24	13	7	Zadní potok, Druhý potok
Kaple Nejsvětější Trojice	9	27	8	Kaple/Kaplička v Borku, U kapličky
Na bahnech	8	17	19	Mokřiny, Louka u Borku

Na Mnichovském rybníku	8	18	18	Na blatech, Pod kostelem
Pod lesem	6	16	22	Pod oborou, U obory
Svatá Starosta	33	10	1	Starosta, U Starosty, Fousatá Starosta, U Fousatý
Svatý Jan Nepomucký	15	16	13	Svatý Honza, Svätý Nepomuk, U sochy v lese
U Borku	16	16	12	Jestřebská louka
U potoka	15	16	13	
Šváby				
K zámečku	10	15	19	K Vřísku, Na Vřísek
Máchova vyhlídka	19	10	15	Kozí vyhlídka
Obora Vřísek	31	12	1	
Oborní cesta	8	18	18	
Panský háj	7	12	25	
Stará hora	7	9	28	
Švábský potok	18	18	8	
Žižkův vrch	16	15	13	Žižkenberk, Žižkaberk

Z dotazníku vyplynulo, že více než polovina respondentů zná celkem 72 jmen a 37 z nich aktivně používá. Nejvíce jmen znala skupina ve věku nad 60 let. Dotazník prokázal, že znalost u mladších skupin postupně klesá (nejmladší respondenti uvedli, že znají méně než 30 jmen; ve věkové kategorii pod dvacet let byli ovšem pouze dva, výsledky tedy mohou být zkreslené).

Dotazník zahrnoval hydronyma, oronyma, hodonyma a pozemková jména. Respondenti uváděli také znalost a užívání u vlastních jmen význačných budov v obci nebo samot, které slouží jako orientační bod, u jmen užívaných pro seskupení domů,

stejně jako u názvů neživých přírodních objektů nebo neobytných objektů vytvořených člověkem, např. vyhlídek nebo soch, které se nachází mimo obec.

Z dotazníku vyplývá, že nejznámější jsou hodonyma, hydronyma a vlastní jména význačných budov v obci či samot. Více než polovina respondentů uvedla, že zná všech pět jmen vyhlídek a soch, aktivně je ovšem užíváno pouze jedno, a to *Svatá Starosta* jakožto jméno turisticky významného místa.

Dotazník se ptal na sedm hydronym a u všech více než 50 % dotazovaných uvedlo, že jména zná. Aktivně používané jsou čtyři názvy – *Bobří potok*, *Dolský potok*, *Jílovka* a *Robečský potok*.

Více než polovina respondentů znala také všech sedmnáct hodonym. Na základě výsledků dotazníku lze usoudit, že se jedná o nejužívanější kategorii PJ, protože 14 z celkových 37 aktivně užívaných jmen představují právě hodonyma. Těmi nejužívanějšími hodonymy jsou: *Lipová alej*, *Křižovatka*, *Alej ke hřbitovu*, *Před Čtyřkou*, *Stará silnice*, *U autobazaru*, *Holanská silnice*, *K lávce* a *Esíčko*.

Z 15 jmen, která náleží samotám a budovám, jež jsou (nebo byly) pro obec nějakým způsobem významné, jich respondenti znali 14. Uvedli, že z těch jim známých běžně používají polovinu. Jedná se o jména *U Lise* a *U Žižků*, což jsou samoty představující důležité orientační body v jinak poměrně jednotvárné krajině, mezi další nejčastěji používaná jména patří *U školy*, *U rybářské bašty*, *Svatá Barbora*, *U sušičky*.

Do dotazníku byly zahrnuty také tři názvy užívané pro seskupení domů. Opět platí, že více než polovina dotazovaných je se všemi obeznámena, používána jsou ale jen jména dvě – *Šestidomí* a *Za vodou*.

Celkem 28 jmen náleží ke jménům pozemkovým, více než 50 % respondentů uvedlo, že jich zná 18. Aktivně se jich ale používá pouze pět – jde o *Park za Čtyřkou*, parčík *U zámku*, pole *U kovárny*, dále o jména *U Staré Pošty* a *Obora Vřísek*.

Respondentům byla nejméně známá oronyma. Z celkového počtu 18 PJ spadajících do této kategorie jich více než polovina dotazovaných znala devět. Běžně se užívají ovšem pouze čtyři – *Novozámecká průrva*, *Dračí skály*, *Peklo* a *Zdař Bůh*.

9.1 Celkové shrnutí

Tabulka 3: PJ s aktivní znalostí nad 50 %

PJ s aktivní znalostí nad 50 %			
PJ	Místní část	Druh objektu	Aktivní znalost (v %)
Peklo	Karba	údolí	100
U školy	Zahrádky	prostranství před budovou	100
Lipová alej	Zahrádky	cesta	93
Křižovatka	Zahrádky	křižovatka dvou silnic	91
U zámku	Zahrádky	parčík před zámkem	89
Alej ke hřbitovu	Zahrádky	cesta	80
Bobří potok	Zahrádky	potok	80
Před Čtyřkou	Zahrádky	prostranství před budovou	80
U autobazaru	Zahrádky	křižovatka a prostranství před autobazarem	80
Holanská silnice	Zahrádky	silnice	77
Stará silnice	Zahrádky	vedlejší silnice	77
U sušičky	Zahrádky	prostranství před budovou	77
Zdař Bůh	Karba	jeskyně	77
Svatá Starosta	Borek	socha	75
U Staré Pošty	Zahrádky	pole	75
K lávce	Zahrádky	cesta	73
Park za Čtyřkou	Zahrádky	park	73
Robečský potok	Karba	potok	73
U Lise	Karba	rozcestí	73
Esíčko	Zahrádky	část silnice	70

Obora Vřísek	Šváby	obora	70
U Žižků	Karba	prostranství u samoty	70
Novozámecká průrva	Zahrádky	výpust' rybníka	66
Svatá Barbora	Zahrádky	kostel	66
Jílovka	Zahrádky	rybník	61
Šestidomí	Zahrádky	seskupení domů	61
Habrová alej	Zahrádky	cesta	59
Křižovatka u křížku	Zahrádky	křižovatka cest	59
Železniční most	Karba	železniční most	57
Dolský potok	Borek	potok	55
Náměstíčko	Zahrádky	kruhovitá křižovatka	55
Naučná stezka	Zahrádky	naučná stezka	55
Rybářská bašta	Zahrádky	samostatný domek	55
U kovářny	Zahrádky	pole	55
Za vodou	Zahrádky	seskupení domů	52
Kaplička	Karasy	kaple	52
Dračí skály	Karba	skalní hřeben	50

Jak již bylo zmíněno, z celkem 92 jmen uvedených v dotazníku se aktivně používá 37 (viz tabulka). Jedná se zejména o místa, která lidé hojně vyhledávají, např. protože jsou turisticky zajímavá (*Svatá Starosta, Peklo, Lipová alej, Park za Čtyřkou, Naučná stezka...*) nebo je pojmenováváný objekt frekventovaně používán (jde třeba o jména cest – *Holanská silnice, Stará silnice, K lávce* nebo o jméno pole *U kovářny*, kde se konají různé akce). Naopak jména dvou vyhlídek (*Máchova, Josefská*) se již tolik nepoužívají, protože až na výjimky nejsou přístupné veřejnosti a není tedy důvod o nich mlu-

vit. Podobné to je se jmény většiny polí – obec se již tolik nezaměřuje na zemědělství, pole patří soukromníkovi a obyvatelé vesnice na polích dávno nepracují. Pole se tak jen minimálně stávají předmětem hovoru.

Z dotazníku vyplývá, že rozhodujícím faktorem pro užívání jmen budov významných pro obec je, zda budovy dodnes slouží svému účelu, nebo většina obyvatel obce alespoň zažila dobu, kdy sloužily. Používají se např. jména *U školy*, *U (rybářské) bašty*, *U Staré Pošty* nebo jméno kostela *Svatá Barbora* (případně jeho varianta *Kostel*). Naopak jména jako *Bývalý mlýn* a *Bývalý pivovar* sice v povědomí respondentů jsou, objektům už ale není přikládána taková důležitost a jména se používají méně často.

Dalším důvodem pro užívání PJ může být také fakt, že pojmenovávané objekty představují odlišný (a tím pádem výrazný) prvek v jinak jednotvárné krajině. Příkladem mohou být potoky (s výjimkou *Švábského potoka*, který je v porovnání s ostatními malý, a tím pádem poměrně snadno přehlédnutelný) nebo skála *Zdař Bůh*.

9.1.1 Formální utvářenost

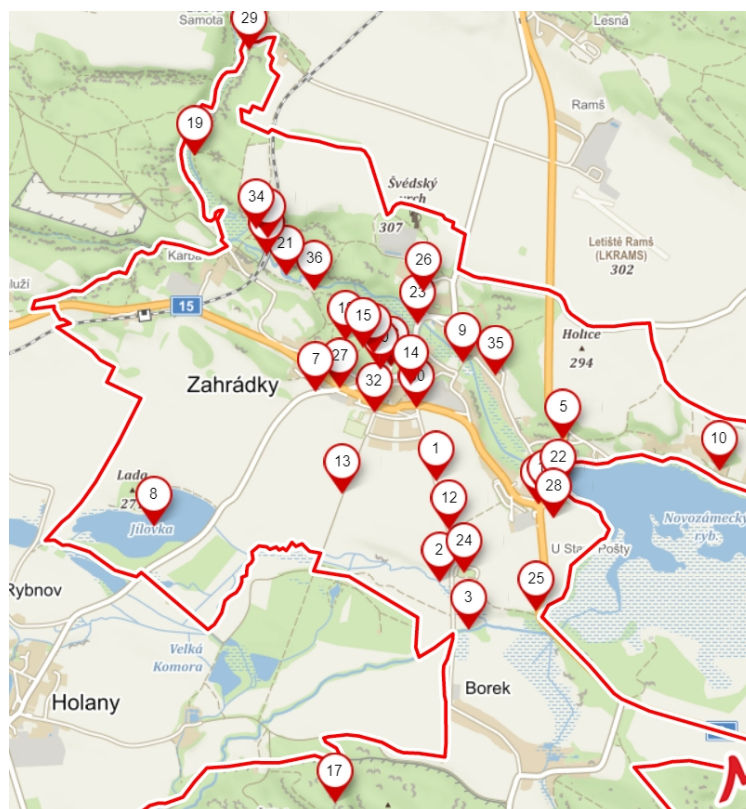
Co se formální utvářenosti týká, nejvíce jmen (celkem 26) je dvouslovných, přičemž 10 z nich je předložkových. Nejčastěji předložka tvoří jméno společně s apelaativem, objevují se ale PJ skládající se z prepozice a OJ, v jednom případě také z prepozice a substantivizované číslovky. Tato jména jsou běžná pro objekty nacházející se poblíž významných budov (včetně samot) nebo jiných výrazných objektů, které místním slouží jako orientační body. U většiny nepředložkových jmen představuje základ apelaativum, které je blíže určené adjektivem. Toto adjektivum velmi často vyjadřuje vlastnost daného objektu a je díky němu možné od sebe odlišit stejné nebo podobné objekty (např. *Lipová alej* – *Habrová alej*). V případě názvů cest a potoků adjektivum také vyjadřuje např. jejich směr. Dvě jména vznikla toponymizací, v jednom případě jde o hornický pozdrav (*Zdař Bůh*), ve druhém o apelaativní sousloví (*Naučná stezka*).

Sedm PJ je tvořeno jedním slovem. Jedná se o derivovaná i nederivovaná substantiva, jedno PJ má formu kompozita. Z pohledu jazykové ekonomie jde o jména žádoucí – jsou krátká, zároveň ale dokáží přesně vyjádřit např. dominantní vlastnost objektu (doslovně či metaforicky).

Mezi užívanými jmény se objevují i jména trojslovná. Ve dvou případech se jména skládají z apelativa, které je blíže určené předložkou a jiným apelaivem, objevuje se také PJ, v němž apelaivum blíže určuje předložka se substantivizovanou číslovkou. Tato jména jsou sice z hlediska jazykové ekonomie nevýhodná, vymezují ovšem přesnou lokaci pojmenovávaného objektu, který není ojedinělý, vůči objektu, který je v obci dominantní. Uživatel tak má jasnou představu, kde se pojmenovávaný objekt nachází. Poslední PJ je tvořeno předložkou, kterou následuje apelaivum určené adjektivem.

9.1.2 Prostorové rozložení nejčastějších jmen

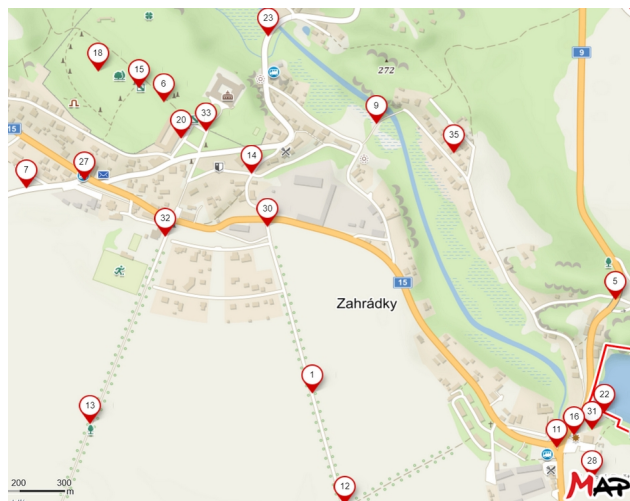
Následující mapy ukazují, kde se nacházejí nejčastější jména. První mapa zachycuje celý katastr obce Zahrádky.

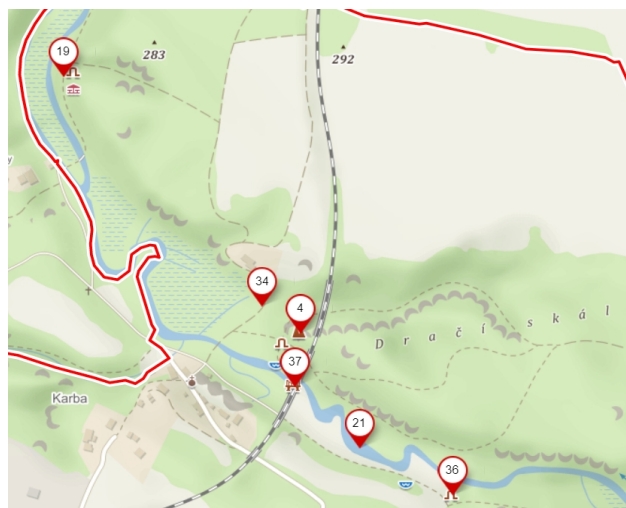
Obrázek 1: Prostorové rozložení nejčastějších jmen

1. Alej ke kostelu, 2. Bobří potok, 3. Dolský potok, 4. Dračí skály, 5. Esičko, 6. Habrová alej, 7. Holanská silnice, 8. Jílovka, 9. K lávce, 10. Kaplička, 11. Křižovatka, 12. Křižovatka u křížku, 13. Lipová alej, 14. Náměstíčko, 15. Naučná stezka, 16. Novozámecká průrva, 17. Obora Vřísek, 18. Park za Čtyrkou, 19. Peklo, 20. Před Čtyrkou, 21. Robečský potok, 22. Rybářská bašta, 23. Stará silnice, 24. Svatá Barbora, 25. Svatá Starosta, 26. Šestidomí, 27. U autobazaru, 28. U kovářny, 29. U Lise, 30. U sušičky, 31. U Staré Pošty, 32. U školy, 33. U zámku, 34. U Žižků, 35. Za vodou, 36. Zdař Bůh, 37. Železniční most

Pro větší přehlednost byly přiloženy i detailnější mapy místní části Zahrádky (obrázek 2) a osady Karba včetně jejího nejbližšího okolí (obrázek 3).

Obrázek 2: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Zahrádky

Obrázek 3: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Karba

Jak je z map zřejmé, nejvíce běžně užívaných jmen (26) se nachází v místní části Zahrádky. Ze všech místních částí je tato největší. Nachází se zde tedy více objektů, které obyvatelé obce běžně užívají (či užívali), nebo podle kterých se orientují. Zároveň tato část představuje centrum hlavního dění v obci, nachází se zde např. hostince, park či další frekventovaně navštěvovaná místa. Tato jména jsou často předmětem běžné konverzace a udržují se tak v povědomí obyvatel.

Šest z 37 nejčastěji užívaných jmen náleží místům v osadě Karba nebo jejím nejbližším okolí. Opět se jedná o poměrně frekventovaně navštěvovanou oblast – nachází se zde např. národní přírodní památka Peklo nebo železniční most, který je možné považovat za technickou památku.

Nepatrný počet používaných jmen z oblasti Borku, Švábů a Karas lze vysvětlit např. tím, že nejsou tak rozsáhlé a „vybavené“ jako Zahrádky. Lze se domnívat, že tyto místní části jsou stranou od hlavního obecního dění, obyvatelé se za ním stahují právě do Zahrádek (či dalších obcí nebo měst). Nutnost pojmenování orientačních bodů v těchto místních částech tedy není tak velká.

9.2 Přehled znalosti a užívání PJ z databáze Geonames

V databázi Geonames bylo nalezeno celkem 49 PJ. Ta jsou uvedena v tabulce 4.

Tabulka 4: PJ z databáze Geonames

PJ z databáze Geonames				
Barbořin most	Bobří potok	Donátova rokle	Dolský potok	Dračí skály
Hladíková rokle	Holice	Hrubišovo	Jílovka	K Novému dvoru
K záměčku	Kaple Nejsvětější Trojice	Lada	Lipová alej	Mariánov
Mariánská rokle	Na Jílovce	Na Mnichovském rybníku	Na rasovně	Nad silnicí
Nový Zámek	Obora Vřísek	Oborní cesta	Panský háj	Pavlánino údolí

Peklo	Pod lesem	Pod nádražím	Proti dvoru	Ptačina
Robečský potok	Svatá Barbora	Svatá Starosta	Svatý Jan Nepomucký	Šestidomí
Švábský potok	Švédský vrch	U Borku	U kostelíka	U kovárny
U potoka	U Staré pošty	U státní silnice	V jámě	Za nádražím
Za porodnicí	Za špejcharem	Za Vízkem	Žižkův vrch	

Z dotazníku vyplynulo, že z výše vypsanych jmen respondenti znají celkem 34. Aktivně jich používají ovšem pouze třináct (viz tabulka 5 níže).

Tabulka 5: PJ z Geonames známá více jak 50 % respondentů, PJ užívaná více jak 50 % respondentů

PJ z Geonames známá více jak 50 % respondentů				
Barbořin most	Bobří potok	Dolský potok	Dračí skály	Jílovka
K Novému dvoru	K záměčku	Lipová alej	Mariánov	Na Jílovce
Na Mnichovském rybníku	Nový Zámek	Obora Vřísek	Oborní cesta	Pavlinino údolí
Peklo	Pod lesem	Pod nádražím	Proti dvoru	Robečský potok
Svatá Barbora	Svatá Starosta	Svatý Jan Nepomucký	Šestidomí	Švábský potok
Švédský vrch	U Borku	U kostelíka	U kovárny	U potoka
U Staré Pošty	U státní silnice	Za nádražím	Žižkův vrch	
PJ užívaná více jak 50 % respondentů				
Bobří potok	Dolský potok	Dračí skály	Jílovka	Lipová alej
Obora Vřísek	Peklo	Robečský potok	Svatá Barbora	Svatá Starosta
Šestidomí	U kovárny	U Staré Pošty		

Obecně lze říci, že mezi užívaná jména spadají názvy míst, která bývají cílem procházek a výletů, jedná se tedy o místa poměrně frekventovaná. Znamé jsou také názvy spojené se jmény hostinců. Opět se jedná o navštěvovaná místa (např. na poli *U kovárny* se často konají různé akce pro děti). Mezi PJ, která užívá více jak 50 % respondentů patří také jména potoků. Protékají totiž místy, kde často nejsou žádné jiné výrazné objekty, slouží tedy jako orientační body.

Jak ale z dotazníku vyplývá, většina standardizovaných jmen z Geonames se nepoužívá (i když respondentům byla z velké části známá). Důvodem může být např. fakt, že některé z názvů jsou poměrně dlouhé a z hlediska jazykové ekonomie tedy nepraktické (*Na Mnichovském rybníku, Svatý Jan Nepomucký, K Novému dvoru, kaple Nejsvětější Trojice, U státní silnice*).

Aktivně se nepoužívají ani jména, která byla motivována OJ bývalých majitelů daných objektů (*Hrubišovo, Za Vízkem, Donátova rokle, Hladíkova rokle*). Tato jména znají spíše už jen pamětníci, kteří s bývalými majiteli udržovali kontakt. Mladší nebo noví obyvatelé obce už s nimi ovšem do kontaktu nepřišli a o vztahu OJ a pojmenovaných objektů tedy (až na výjimky) neví.

Minimálně jsou také užívaná jména již zaniklých nebo veřejností téměř nevyužívaných objektů (*Holice, názvy polí nebo objektů v Oboře Vřísek: Oborní cesta, K zámečku*). Protože objekty neslouží svému účelu nebo si obyvatelé již neuvědomují jejich existenci, není důvod tyto objekty pojmenovávat. Téměř neužívanými se také stala jména, jež byla motivována dnes již zaniklými objekty (*Na rasovně, Za špejcharem, Za porodnicí*).

Překvapivě málo frekventovaná jsou jména vrchů, ačkoliv právě vrchy a kopce obvykle představují významné orientační body. Vrch *Lada* většina respondentů dotazníku vůbec neznala, *Švédský vrch* i *Žižkův vrch* sice ano, jména se ale nepoužívají. To může být vysvětleno např. přítomností jiného dominantního objektu – u *Lady*, což je jen nepatrný vršek, se nachází rybník *Jílovka*, pod *Švédským vrchem* vodárna. Na *Žižkově vrchu* stojí zámeček *Vřísek*, po němž ostatně byla pojmenovaná celá obora, a místní dávají přednost tomuto kratšímu názvu.

9.3 Přehled znalosti a užívání PJ z turistických map

16 PJ se nachází v turistických mapách, ne však v databázi Geonames. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že respondenti znají 11 z nich a aktivně používají pět PJ.

Tabulka 6: PJ z map známá více jak 50 % respondentů, PJ známá více jak 50 % respondentů

PJ z map známá více jak 50 % respondentů			
Bývalý mlýn	Bývalý pivovar	Josefská vyhlídka	Kamenná zvířata
Kaplička	Máchova vyhlídka	Naučná stezka	Novozámecká průrva
Pod mostem	Rybářská bašta	Železniční most	
PJ užívaná více jak 50 % respondentů			
Kaplička	Naučná stezka	Novozámecká průrva	Rybářská bašta
Železniční most			

Většina respondentů neznala jména skalních věží, které se nacházejí poblíž osady Karba a Pekla. Vysvětlení tohoto jevu může být takové, že se jedná o názvy, které se (kromě serveru Mapy.cz) nacházejí pouze v průvodcích pro horolezce a znát a používat je tedy bude spíše konkrétní skupina lidí – horolezci.

9.4 Přehled znalosti a užívání PJ z kroniky, ZL a rozhovorů

Z 27 jmen, která byla získána z obecní kroniky, *Zahrádeckých listů* a rozhovorů, byla více jak 50 % respondentů známá všechna.

Tabulka 7: PJ z kroniky, ZL a rozhovorů známá více než 50 % respondentů, PJ užívaná více jak 50 % respondentů

PJ z kroniky, ZL a rozhovorů známá více než 50 % respondentů				
Alej ke hřbitovu	Esíčko	Habrová alej	Hemrlův kopec	Holanská silnice
K lávce	Kmentovo	Křižovatka	Křižovatka u křížku	Na bahnech
Na Větrné hůrce	Náměstíčko	Park za čtyřkou	Pod lipami	Před čtyřkou
Stará silnice	U autobazaru	U Lise	U ptačího vejce	U sušičky
U školy	U zámku	U Žižků	Ve dvoře	Za špejcharem
Za vodou	Zdař Bůh			
PJ užívaná více jak 50 % respondentů				
Alej ke hřbitovu	Esíčko	Habrová alej	Holanská silnice	K lávce
Křižovatka	Křižovatka u křížku	Náměstíčko	Park za čtyřkou	Před čtyřkou
Stará silnice	U autobazaru	U Lise	U sušičky	U školy
U zámku	U Žižků	Za vodou	Zdař Bůh	

U 19 PJ více jak polovina respondentů uvedla, že je i aktivně používá. Jedná se zejména o názvy užívané pro prostranství u významných budov a staveb v obci (případně samot), které slouží jako orientační body, a také o jména často užívaných cest. Z této části šetření vyplývá, že jména, která jsou uvedena v Geonames a v turistických mapách, označují dnes (až na výjimky) již spíše nedůležité či zaniklé objekty. Místním v běžné komunikaci taková jména nestačí a používají jména, která náleží spíše aktuálně užívaným (a tím pádem místním i známějším) objektům.

10. Varianty

Jméno pro určitý objekt může mít více podob, tzv. variant. Varianty, které jsou v hesláři uvedeny u bodu č. 7, byly získány z map, kroniky a *Zahrádeckých listů*. Nejvíce jich bylo ale zjištěno díky dotazníkovému šetření. Bylo zjištěno, že alespoň jednu variantu má 60 základních jmen. Následující kapitola se variantám věnuje podrobněji.

Varianty je možné rozdělit na sémantickomotivační (ty se liší motivací) a formální (liší se formou). Obecně lze říci, že varianty získané z map a ostatních dokumentů jsou převážně formální. Existují ale tři výjimky – první z nich je pole, které se podle databáze Geonames jmenuje *U kovárny*, turistické mapy a kronika ovšem uvádějí jméno *U Staré Pošty*. Druhou výjimku představuje (opět podle Geonames) *Lipová alej*, kterou je možné v turistických mapách najít pod jménem *Valdštejnská* (případně *Valdštejnova*) alej. Posledním případem je rybník *Jilovka*, který se dříve jmenoval *Zálužecký rybník*. Respondenti dotazníku uváděli varianty jak formální, tak sémantickomotivační.

V případě **sémantickomotivačních** variant si lze všimnout, že nejčastěji vyjadřují přesnou lokaci pojmenovávaného objektu (většinou kombinací prepozice a apelativa či propria). Jde o jména jako např.: *Habrová alej* → *Alej u zámku*, *Na rasovně* → *Louka nad Karbou*, *Josefská vyhlídka* → *Vyhlídka/Altán u Dvora* či *Na Novém dvoře*, *Na bahnech* → *Louka u Borku*, *Kaple Nejsvětější trojice* → *Kaple v Borku*, *Svatý Jan Nepomucký* → *Socha v lese* atd.

Často ale varianta PJ vychází z určité vlastnosti objektu, kterou je možné považovat za určující. Například *Alej ke hřbitovu* bývá běžně označována jako *Ovocná* či *Jabloňová alej*, socha *Svatá Starosta* je zase mezi respondenty známá také jako *Fousatá Starosta*. Vlastnost může být vyjádřena i metaforicky (les *Za porodnicí* má nejspíše kvůli velké vzdálenosti od obce variantu *Na Americe*, louku *Za Vízkem* znají někteří koňáci jako *Velkou Pardubickou*).

Mezi variantami se také objevují takové, které jsou tvořené osobním jménem. Varianty *Lipová* a *Valdštejnská alej* již byly zmíněny, dalším příkladem může být ale také jiná varianta jména louky *Na rasovně* – *Flesarova louka* (vychází ze jména majitele).

Objekty často bývají pojmenovány také po osobách, které blízko nich bydlí (např. *V jámě* → *U Drábků/U Cabů*, *Náměstíčko* → *U Chovanových*, *Esičko* → *U Zourků...*)

Motivaci pro některé z variant představoval také jiný objekt, než který se objevil ve variantě základní. Příkladem může být *Habrová alej* → *Bývalý kuželník/Kuželkárna*, *U autobazaru* → *Na rybníčku* nebo *U bývalého pivovaru* → *U bramborárny*.

Poměrně velké množství sémantickomotivačních variant může být dáno věkem respondentů a také dobou, po kterou v Zahrádkách žijí. Starší generace, které v obci strávily celý život nebo alespoň jeho převážnou část, ji znají ještě z doby, kdy měla jiný charakter a kdy se zde nacházely odlišné objekty. Určitá místa pak mají spojená s pojmenováními, která se tenkrát používala. Příkladem může být varianta *Na rybníčku*. *Cihelenský rybník*, na nějž varianta odkazuje, již dávno neexistuje, prostranství a blízká křižovatka, kde dříve rybník byl, se dnes běžně nazývají *U autobazaru*. Varianta ale díky stále žijícím pamětníkům existuje, i když je používána už jen zřídka, a dá se předpokládat, že s odchodem starší generace vymizí také.

Naopak mladší obyvatelé, kteří se do obce přistěhovali teprve v nedávné době, nevědí, jak obec vypadala, a standardizovaná jména nebo některá jména žijící v úzu neznají. Vytvářejí si tedy opisné varianty, z nichž je zřejmé, kde se daný objekt nachází (tím pádem dochází k jeho bližší specifikaci). To může být vidět např. u jmen *Potok u kostela* (varianta PJ *Bobří potok*), *Alej u zámku* (varianta PJ *Habrová alej*) nebo *U Drábků* (varianta PJ *V jámě*).

Z **formálních** variant jsou upřednostňovány zejména varianty vzniklé univerbizací nebo elipsou: *Jabloňová alej* → *Jabloňovka*, *Habrová alej* → *Habrovka*, *Lipová alej* → *Lipovka/Alej*, *Hemrlův kopec* → *Hemrlák*, *Křižovatka u křížku* → *U křížku*, *Švédský vrch* → *Švédák*, *Robečský potok* → *Robečák*, *Obora Vřísek* → *Obora/Vřísek* atd. Elipsa i univerbizace jsou projevy jazykové ekonomie, což znamená, že varianty jsou jednodušší a mnohem úspornější, což je pro běžnou komunikaci klíčové.

K vytvoření nových variant došlo také přidáním prepozice: *Holanská silnice* → *Silnice do Holan/na Holany*. Takové varianty mohou opět být jednodušší, zároveň je ale díky nim možné pojmenovat i objekty, které samy nijak pojmenované nebyly. Např.

U kostela označuje jinak nepojmenovaný kopec, na němž *kostel Sv. Barbory* stojí, stejně tak jako prostor pod ním.

Některé varianty mají také nespisovnou formu a nesou rysy obecné češtiny. Dochází tak např. k hláskovým změnám $y \rightarrow ej$ nebo $e \rightarrow y$ (*U bývalého mlýna* → *U bejvalého mlejna*). Obecně lze ovšem říci, že nejčastěji dochází ke kombinaci různých změn ve formě PJ. Např. varianta *U pivovaru* vznikla přidáním prepozice *u* a zároveň elipsou adjektiva *bývalý*. *U Fousatý*, což je varianta PJ *Svatá Starosta*, je výsledkem kombinace prepozice, hláskové změny spojené s obecnou češtinou ($e \rightarrow y$ v genitivu) a elipsou OJ *Starosta*.

V ojedinělých případech vznikly varianty i užitím synonym (např. *Železniční most* → *Viadukt*, *Novozámecká průrva* → *Strž*), přičemž je možné si povšimnout, že jsou použity kratší výrazy (jde tedy o další projev jazykové ekonomie). Varianta jednoho PJ vychází z německé podoby jména. Hláskovými změnami se z PJ *Schischkenberg* stal *Žižkenberk* (případně *Žižkaberk*). Tato varianta je ovšem známá (a užívaná) už jen pamětníky, kteří sami (nebo jejichž rodinní příslušníci) přišli do kontaktu s německým obyvatelstvem ještě před jeho odsunem.

11. Německá jména

V historických mapách obce Zahrádky bylo nalezeno 22 německých jmen. Dvacet z nich má český ekvivalent (základní varianta v hesláři), dvě ale přeložena (a ani formálně počestěna) nebyla. Tato dvě německá PJ mají formu kompozita, které tvoří OJ a německé apelativum *Berg* (kopec). Jedná se o jména *Paulberg* (jeden z vrchů nad Karbou, jehož název vychází z německého ekvivalentu jména Pavel) a *Bartelberg* (skalní útvar nad rybníkem, který byl nejspíše pojmenován po Wenzelovi Bartelovi, hejtmanovi na Novém Zámku či po notáři z České Lípy).¹²⁴ Tyto názvy se dnes ale nepoužívají a místní je už ani neznají.

Matúšová¹²⁵ ve své publikaci *Německá vlastní jména v češtině* uvádí, že při počestování jmen se využívaly následující postupy: překlad, nahrazení nezávislými jmény, tvoření názvukových jmen (české jméno zvukově připomíná to německé) nebo rebohemizace. Silně počestěná a významově nejasná jména se neměnila.

Celkem sedmnáct původně německých názvů bylo přeloženo, a to buď doslovně (*Bieber Bach* → *Bobří potok*, *Robitz Bach* → *Robečský potok*, *Sankt Barbara* → *Svatá Barbora*, *Sechsstätten* → *Šestidomí*, *Paulinen Thal* → *Pavлінino údolí*) nebo částečně podle významu (*Shinderlehne* → *Na rasovně*, *Vogelherd* → *Ptačina*, *Beim Letten Teich* → *Na Jílovce*, *Bei St. Barbara* → *U kostelíka*, *Höllengrund* → *Peklo*, *Lettenteich/Lattenteich* → *Jílovka*, *Kümmernis Statue* → *Svatá Starosta*, *Schischkenberger Tiergarten* → *Obora Vřísek*). Z německých kompozit se většinou stalo víceslovné PJ, jehož základ představuje apelativum, které bylo blíže určené adjektivem (*Gründelbach* → *Dolský potok*, *Herrenbusch* → *Panský háj*, *Schwedenberg* → *Švédský vrch*, *Neuschloß* → *Nový Zámek*). Překlad byl možný díky tomu, že šlo o jména s poměrně jasnou etymologií.

Při počestování německých názvů ovšem sehrála svou roli i lidová etymologie. Příkladem může být PJ *Lettenhübel/Lattenhübel*. S největší pravděpodobností se jednalo o jméno, které nebylo formálně ani významově vlivem německého nářečí Čechům

¹²⁴ DANIEL, B., pozn. 5, s. 115

¹²⁵ MATÚŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3. s. 235–236

jasné, a za český ekvivalent bylo zvoleno podobně znějící jméno *Lada*. Na katastru obce Zahrádky je možné najít také jméno názvukové – původně *Hölzelberg* (existují také varianty *Hölzberg* a *Hözlberg*) má v češtině podobně znějící jméno *Holice*. I v tomto případě ovšem mohla zapůsobit lidová etymologie – *Holice* bylo označení pro původně holý čedičový vrch. Německý název je ovšem s největší pravděpodobností odvozen od osobního jména *Hözl/Hölzel* (soudě podle varianty *Hözlův vrch*).

Posledním německým jménem je *Schischkenberg*. Jedná se o kompozitum, které vzniklo spojením poněmčeného OJ *Žižka* a apelativa *Berg*. Český ekvivalent tohoto PJ je *Žižkův vrch*, došlo tedy k překladu části jména a změně německých hlásek zpět na české. Počeštěná varianta tohoto německého PJ *Žižkaberk* (či *Žižkenberk*) je jediná, kterou někteří z pamětníků stále používají místo standardizovaného českého ekvivalentu.

12. Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce byla analýza pomístních jmen na katastru obce Zahrádky u České Lípy. Celkem bylo získáno 100 PJ – 49 z databáze Geonames, 16 z turistických map, 35 z místního úzu (osm z nich připsali respondenti do dotazníku).

Z výzkumu vyplynulo, že jména jsou nejčastěji motivována samotným objektem, který označují. Jména jsou často dvouslovná a tvoří je apellativum rozvíjené adjektivem, které vyjadřuje buď konkrétní vlastnost objektu nebo posesivitu. Frekventovaně se objevují i jména, pro jejichž vznik byla rozhodující poloha pojmenovávaného objektu (zejména vůči objektu jinému). Běžná jsou tedy jména předložková.

Provedené dotazníkové šetření ukázalo, že aktivně se používá 37 jmen. Jedná se především o jména často užívaných a navštěvovaných objektů, jako jsou např. cesty nebo turisticky atraktivní místa. Více než polovina těchto jmen pochází z místního úzu, naopak za „živá“ by bylo možné označit pouze minimum jmen z databáze Geonames. Tyto názvy totiž pojmenovávají zejména objekty již zaniklé, neužívané, nebo pro běžný život místních nepodstatné. Jako příklad mohou být uvedena jména polí, což dokazuje změnu v charakteru dříve zemědělsky zaměřené obce.

V běžné komunikaci bývají některá standardizovaná i nestandardizovaná PJ nahrazována variantami. Zaznamenány byly jak sémantickomotivační varianty, tak formální. Typicky se objevují jednodušší varianty, které vznikly univerbizací či elipsou, v jiných případech varianty utvořila přidaná prepozice. Obvyklé jsou také varianty vykazující rysy obecné češtiny.

V pomístním názvosloví lze stále najít odkazy na předešlé německé obyvatelstvo. Většina nalezených německých jmen byla doslovně nebo částečně přeložena do češtiny, tyto překlady se dodnes uvádí v mapách nebo databázi Geonames. Objevují se i jména názvuková či jména vzniklá lidovou etymologií. Mezi staršími obyvateli obce dosud žije počeštěná varianta jednoho německého PJ. Nepřeložená a formálně nepočeštěná PJ již nejsou současným obyvatelům známá.

13. Zdroje

13.1 Literatura

1. ČERNÝ, Josef. *Příspěvky k české etymologii lidové*. Praha: F. Šimáček, 1894
2. DANIEL, Bohumil. *Sosnová: O historii, přírodě a lidech naší obce Sosnová u České Lípy*. Sosnová: Obecní úřad Sosnová, 2019.
3. DANIEL, Bohumil. *Zahrádky u České Lípy v dobách minulých: Borek, Karasy, Karba, Šváby, Zahrádky*. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2006. ISBN 80-239-7579-X.
4. DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst paměť, identita, kulturní dědictví*. Ostrava: Host, 2014.
5. HONL, Ivan. Jméno Žižka v topografickém názvosloví Čech. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český, 1970, **11**(2), 168–198.
6. MATÚŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3.
7. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L., KNAPPOVÁ, M., MALENÍNSKÁ, J., MATÚŠOVÁ J. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995.
8. PANÁČEK, Jaroslav. Omyly v místním názvosloví na Českolipsku. *Onomastický zpravodaj ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1991–1992, 32-33, 134–150.
9. PANÁČEK, Jaroslav. Rybníky a povodí Bobřího potoka na Českolipsku. *Acta Onomastica*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2000, 40, 164-177.
10. PANÁČEK, Jaroslav. Zaniklé osady na Novozámeckém panství. *Onomastický zpravodaj ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1986, 27, 108–120.

11. PLESKALOVÁ, J. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H&H, 1992.
12. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl I A–H. Praha: Československá akademie věd, 1954.
13. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl II CH–L. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949.
14. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl III M–Ř. Praha: Československá akademie věd a umění, 1951.
15. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl IV S–Ž. Praha: Československá akademie věd, 1957.
16. RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8.
17. *Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.* Praha: Orbis, 1934.2
18. STERZINGER, Josef V. *Deutschböhmisches Wörterbuch*. 2. Praha: J. Otto, 1895
19. ŠMILAUER, V. Třídění pomístních jmen. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1972, 13(1-2), 171–204.
20. ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

13.2 Online zdroje

1. 14. Výroční zpráva podle zákona o svobodném přístupu k informacím: Poskytnuté informace. *Obec Zahrádky u České Lípy* [online]. Zahrádky: Galileo Corporation, © 2021 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.zahradkycl.cz/urad/povinne-informace/>

2. Český statistický úřad. *III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad/lokalit v letech 1869 - 2011* [online]. 21. 12. 2015 [cit. 4. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015
3. Geonames – úvod. *Geoportál ČÚZK* [online]. [cit. 15. 6. 2021]. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(0sgatnwoq1nn2uz2ex14w0qb\)\)/default.aspx?mode=TextMeta&text=geonames_uvod&side=geonames&head_tab=sekce-02-gp&menu=26](https://geoportal.cuzk.cz/(S(0sgatnwoq1nn2uz2ex14w0qb))/default.aspx?mode=TextMeta&text=geonames_uvod&side=geonames&head_tab=sekce-02-gp&menu=26)
4. *Geovědní mapy 1:50 000* [online]. [cit. 20. 3. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/geocr50/>
5. HÁJEK, Václav. Požár zámku ZAHŘÁDKY: Tisková zpráva. *Univerzita Karlova* [online]. Univerzita Karlova, © 2021, 3. 2. 2003 [cit. 9. 5. 2021]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-1044.html>
6. O nás. *Obec Zahrádky u České Lípy* [online]. Zahrádky: Galileo Corporation, © 2021 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.zahradkycl.cz/>
7. PLESKALOVÁ, Jana. Modelová klasifikace pomístních jmen. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MODELOV%C3%81%20KLASIFIKACE%20POM%C3%8DSTN%C3%8DCH%20JMEN>
8. PLESKALOVÁ, Jana. Onomastika. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ONOMASTIKA>
9. PLESKALOVÁ, Jana. Toponymum. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 23. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>

10. Slovník pomístních jmen v Čechách. *Ústav pro jazyk český AV ČR* [online]. Praha: Středisko společných činností AV ČR [cit. 30. 6. 2021]. Dostupné z: https://ujc.avcr.cz/elektronicke-slovniky-a-zdroje/Slovník_pomistnych_jmen_v_Cechach.html

13.3 Zdroje pro sběr PJ

1. *Kronika obce Zahrádky u České Lípy od r. 2001*, nestr. Nepublikováno
2. *Máchův kraj: cykloturistická a turistická mapa 1 : 25 000*. Česká Lípa: Geodézie On Line, spol. s. r. o., 2008.
3. Originální mapy stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy. *ČÚZK:Geoportál* [online]. [cit. 5. 3. 2021] Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/?link=vd&product_id=cioc&group_ids=4285-1
4. MATOUSCHEK, Josef. *Spezial-Karte vom Daubaer Bergland*. 1 : 40 000. Reichenberg: Paul Sollors Nachfolger, 1932.
5. MATOUSCHEK, Josef. *Spezial-Karte vom Kummergebirge*. 1 : 33 300. Reichenberg: Paul Sollors Nachfolger, 1929.
6. *Šváby - Geoprohlížč ČÚZK – Geonames* [online]. [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>
7. *Zahrádecké listy*. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2003– .
8. *Zahrádky u České Lípy – Geoprohlížč ČÚZK – Geonames* [online]. [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>
9. Zahrádky u České Lípy: turistická. *Mapy.cz* [online]. Seznam.cz, © 2021 [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=14.5258784&y=50.6326140&z=15&source=muni&id=1656>

13.1 Obrázky

1. Obrázek 1: Prostorové rozložení nejčastějších jmen. *Mapy.cz* [online]. Seznam.cz, © 2021 [cit. 22. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?>

[vlastni-](#)

[body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1](https://mapy.cz/zakladni?body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1)

2. Obrázek 2: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Zahrádky. *Mapy.cz* [online]. Seznam.cz, © 2021 [cit. 22. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?>

[vlastni-](#)

[body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1](https://mapy.cz/zakladni?body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1)

3. Obrázek 3: Prostorové rozložení nejčastějších jmen – Karba. *Mapy.cz* [online]. Seznam.cz, © 2021 [cit. 22. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?>

[vlastni-](#)

[body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1](https://mapy.cz/zakladni?body&x=14.5277144&y=50.6333357&z=14&sid=60eb54ea92102a1e40c1e0f1)

13.2 Další zdroje

1. CHVOJKA, Ladislav. Otevření naučné stezky v parku. *Zahrádecké listy*. Zahrádky: Obec Zahrádky, 2020, (4), s. 2.
2. *Kronika obce Zahrádky u České Lípy 1945–2000*, nestr. Nепublikováno